

Eino Nykänen

Suuren voimantunnon aikaa

PÖT 44 historiikki – toinen kertomus

Eino Nykänen	1
Suuren voimantunnon aikaa	1
PÖT 44 historiikki – toinen kertomus	1
Vilkasta yhdistysrekisterissä	3
Sähkömiehet Sköldvikissä	3
Myötätuntolakossa 1967	3
Veikko Lyhdyn tiukka päätös	4
Osallisena nousukiidossa	4
Leivän perässä	5
Raaden keltainen kirja	6
Palkka osaamisen mukaan	7
Sähkömiesten ”liian hyvät olot”	7
Pärre Lund varoittelee	8
Raaden valtakunnassa	8
Sähkömiehiltä tiukka kirje liitolle	9
Hyvin vahvoja persoonia	9
Sundqvistin ”erehdys”	10
Edullisia asuntoja yhtiön avulla	10
Työn ilo kadonnut	10
Kahnausta liitonkin kanssa	11
Erikoinen lakkokevät 1972	11
Hallintoneuvostoa patistelemassa	12
Ei mitään draamaa	12
Lomaltapaluuraha	13
Taistelukevät 1973	13
Suuri käännekohta	14
Sähkömiehiä ei saatu kiihdytyslakkoon	14
Ei palkasta vaan periaatteesta	14
Kärjistävä tilanne	15
Eduskuntakysely	15

Rahat ei tahdo riittää	16
Puhelinmotti Porvoossa ja Loviisassa	16
Kekkonenkin sekaantui	17
Työnantajan nöyrytymistä odotellaan	17
Sopu	18
”Tuli työvoitto”	18
Vaihteleva ja raskas vuosi	19
Sähkömiesten olosuhdelisät	20
Lyhty johtoon arvalla	20
Sähkömiehet moittivat keskusjärjestöä	20
Mankka todistajaksi	21
Tappouhkaus	21
Yltiöpolitisoitunutta aikaa	22
”Salainen” palaveri	22
Väliporras jarruttaa	23
Henkilöstöpolitiikka remonttiin	23
Bentseenilaitoksen riskit	24
Lyhty kirjoittaa Työsuojeluhallitukselle	24
Työtaistelu 1977	24
Väliporras kuntoon	25
Sähkömiehet hakevat yhteistyötä	25
Työnantajan jekku	26
Liitto petti	26
Hätätilavuosien sopimukset	26
Kollektiivisuus murenemassa	27

”1970-luvulla osaston kuukausikokouksissa ensiksi äänestettiin toimihenkilöistä, sitten työjärjestyksestä. Se oli ihan hirveää. Puoluepolitiikka oli kaikessa ensimmäisenä”. Näin kertoo suoratislausmiehen vakanssille joulukuussa 1970 palkattu Tapio Paananen.

”Te nykyiset aktiivit olette tässä suhteessa päässeet helpolla”, Paananen vakuuttaa pääluottamusmiehen kopissa istuville kuulijoille. Ilmeisesti yksikään Sköldvikin työtaistelu vuoden 1973 jälkeen ei myöskään ole saanut Tasavallan Presidenttiä älähtämään – ei edes nimimerkin kätköissä, kuten teki Urho Kekkonen.

Kertomusta Porvoon Öljynjalostamon Työntekijät ry:n vaiheista olisi vaikea käsittää, jos tarinaan kirjattaisiin ainoastaan työpaikan ammattiosaston tapahtumat. Nykyiseen muotoonsa osasto on

kasvanut kolmesta juuresta: 1960-luvun puolivälissä perustetuista kahden SAJ:n jäsenliiton ja yhden SAK:n liiton piskuisista osastoista. Nyt tarkasteluun nostettua aikajaksoa on joissakin tutkimuksissa sanottu ammattiyhdistysliikkeen kultakaudeksi. Voidaan hyvällä syyllä myös sanoa, että 1970-luvulta alkoi hyvinvointivaltion täydellistymisen aika, joka lopulta näyttää kestäneen vain pari vuosikymmentä. Monien yhteiskunnallisesti aktiivisten aikalaisten muistoissa 1970-lukua leimaa ylipolitisoituminen. Porvoon jalostamon vaikutuspiirissä hyvinkin monen mielestä voidaan puhua Raaden ajasta.

Nykyteknologia mahdollistaa aineiston täydentämisen kirjoitusprosessin aikana. Niinpä ilahduin suunnattomasti, kun Työväen Arkiston virkailija vuoden 2013 loppuilla kiikutti eteeni pari ruskeaa kansiota, joiden päälle punaisella tussilla oli kirjoitettu ”Osaston paperit”. Ystävällisesti virkailija antoi minun perehtyä kansioden sisältöön, vaikka aineistoja ei vielä oltu seulottu arkistokäytäntöjen mukaisesti. Ja siinä! Edessäni tutkijasalin pöydällä oli kaikkialta etsimääni tietoa Sköldvikin kemiantyöntekijäin alkuvaiheista. Edesmenneen Ahti Korhikosken lähiomainen oli paria päivää aikaisemmin tuonut mapit arkistoon lähes 50 vuoden seikkailuretkiltä.

Porvoon jalostamon aloitusvuosien järjestöelämän kuva alkoi vielä tästäkin rikastua, kun Sähköliiton arkistoista sain käsiini Sähköalantötekijäin Sköldvikin osaston kansiot. On siis aiheellista palata hetkeksi aikaan ennen 1970-lukua.

Vilkasta yhdistysrekisterissä

Yhdistysrekisteriin toimitetun sopimuskirjan mukaan päätös osaston perustamisesta on tehty kokouksessa 28.10.1965. Sköldvikin kemiantyöntekijät ry. on merkitty rekisteriin 8.1.1966, ja asiakirjan lunastusmaksu on ollut 30 penniä.

Osaston puheenjohtajaksi on valittu Veikko Kalervo Valtonen, syntynyt Uudellakirkolla 1939. Sihteerikin on Karjalan poikia, vuonna 1934 syntynyt Heikki Sakari Teivonen, lähtöisin hänkin Kannakselta, Johanneksen pitäjältä. Lisäksi yhdistyksen hallitukseen valittiin Raumalla vuonna 1941 syntynyt Juhani Sarlund, Borgåssa joulukuussa 1944 syntynyt Leif Andersson sekä turkulainen, 1936 syntynyt Rauno Jansson. Nuorten miesten kaartiin aikaperspektiiviä toi työkaluviilaaja Matti Eemeli Syren, syntynyt sisällissotavuonna 1918.

Sköldvikin kemiantyöntekijäin ammattiosastosta tuli Työläisliiton jäsenyhdistys. Työläisliitto oli maailmansotien välivuosina perustettu pienten ammattialojen kokoomaliitto, joka kaikissa puoluepoliittisissa taistoissa pysyi sosialidemokraattien hallinnassa. Kuusikymmentäluvun hajanaisessa järjestökentässä se sai edelleen toimia eri ammattialoja SAK:oon järjestävänä liittona.

Naantalın jalostamolta siirtyneet työntekijät olivat ehittäneet jo edellisen vuoden puolella perustaa Sköldvikiin ammattiosaston, joka oli silloisen Suomen Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliiton jäsenyhdistys, ja S.AKT puolestaan Suomen Ammattijärjestön jäsenliitto. Samaan SAJ- perheeseen kuului myös Suomen Sähköalantötekijäin Liitto, jonka Sköldvikin osaston perustamiskokous oli pidetty 10.8.1965, ja yhdistysrekisteri oli osaston kirjoihinsa merkinnyt marraskuun 30. päivänä 1965.

Sähkömiehet Sköldvikissä

Sköldvik, Nesteen kokoushuone, elokuun 10. päivänä 1965. Paikalle oli saapunut seitsemän sähkömiestä perustamaan omaa ammattiosastoa. Kokouksessa puhetta johti Mauri Laine, sihteerinä Raimo Kulmala. Simo Haapala ja Antero Uljas toimivat pöytäkirjan tarkastajina. ”Käytyjen keskustelujen perusteella päätettiin perustaa ammattiyhdistysosasto”. Puheenjohtajaksi valittiin Mauri Laine, sihteeriksi Raimo Kulmala, rahastonhoitajaksi Simo Haapala, johtokunnan varsinaisiksi jäseniksi Bengt Högström ja Jorma Kärkkäinen, varalle Jukka Pärnänen ja Erik Ärling.

Yhdistysrekisteristä hyväksytyt paperit saatiin 30.11.1965. Sköldvikin sähköalantötekijät ry:stä tuli

Suomen Sähköalantyöntekijäliiton osasto numero 145.

Ammattiosasto halusi sähkömiehille olosuhdelisiä jo vuonna 1966. Keskustelut korkeanpaikanlisistä ja vaarallisen työn lisistä vaativat kuitenkin palaamaan asiaan useina vuosina.

Myötätuntolakossa 1967

Sähköosaston vuoden 1967 toimintakertomuksen mukaan oli eletty tavallisuudesta poikkeava vuosi. Osasto oli mukana koko Neste Oy:n työntekijöitä koskevassa lakossa keväällä viisi viikkoa. Sähkömiehille kyseessä oli myötätuntolakko, koska Sähköliitolla oli voimassaoleva työehtosopimus. ”Mutta Sähköliiton määräyksestä, vastoin osastomme keskuudessa suoritettua jäsenäänestystä, jonka tulos oli, kuten muistetaan, 10 ääntä lakon puolesta ja 11 vastaan, jouduimme siihen mukaan. Siinä lakossahan kävi niin kuin lakoissa yleensä käy, joten ei siitä sen enempää”.

Osaston jäseniä oli valittu yhtiön erilaisiin luottamustehtäviin, mm. Mauri Laine tuotantokomitean puheenjohtajaksi ja Kauko Muola sairauskassan hallituksen puheenjohtajaksi.

Kuukausikokouksessa marraskuussa oli läsnä kahdeksan jäsentä. Sairaukskassan hallituksen vaaliin ehdokkaaksi valittiin K. Muola, varalle L. Aaltonen, tuotantokomiteavaaleihin R. Kulmala ja varalle V. Puotila. Päätettiin, ettei osasto aseta omaa ehdokasta lakisääteisen luottamusmiehen vaaliin. Liitolle päätettiin laatia kirjelmä työehtosopimuksen saamiseksi Sähköliiton ja Neste Oy:n välille. Päätettiin myös, että ”luottamusmiehet laativat taas kerran listan olosuhdelisistä”.

Miksi oli kolme ammattiosastoa, miksi SAK, miksi SAJ? Miksi SDP, TPSL, SKP, SKDL? Tilanteesta olen lyhyesti maininnut nettihistoriikin ensimmäisessä osassa, ja palaan kysymykseen loppuyhteenvedossa eli historiikin viitososassa.

Juttusarja etenee siten, että kakkososassa nostan esille edustavia näytteitä aikakautta kuvaavista ilmiöistä osaston omista asiakirjoista ja muista arkistoiduista dokumenteista, lehtien vuosikerroista, lähdekirjallisuudesta sekä joistakin haastatteluista. - Kirjoittajan fyysisen terveydentilan yllättävästä horjahtelusta johtuen historiikin loppuosat valmistuvat julkaisukuntoon vasta nyt loppuvuodesta 2014 ja alkutalvella 2015.

Veikko Lyhdyn tiukka päätös

Seuraavissa osissa vuoroon tulevat hyvämuistiset osaston aktiivit menneiltä vuosikymmeniltä sekä tämän ajan toimijat. Yksi keskeisistä vaikuttajista – suorastaan avainasemassa – on ollut sorvaaja Veikko Lyhty. Hänen nimensä tulee vastaan lukuisissa dokumenteissa ja työtovereiden sekä liittotason vaikuttajien haastatteluissa. Lyhty itse on kuitenkin päättänyt vaieta, koska hän aikanaan on sitoutunut luottamuksellisiin neuvotteluihin ja sopimuksiin, eikä hän halua pettää lupauksiaan. Erityisesti Lyhty korosti tämän kirjoittajan kanssa syksyllä 2014 käymässään puhelinkeskustelussa, ettei hän halua pettää vuorineuvos Uolevi Raadelle antamaansa lupaa asioiden jäämisestä heidän keskeisikseen. - Tämän virkkeen muotoilusta olemme sopineet Veikko Lyhdyn kanssa 4.11.2014.

Vuosikymmenien kuluessa ihmisten muistoilla on tapana kultautua. Ihmisluonteelle on ominaista, että ajan saatossa omalle ja toisten toiminnalle on taipumus löytää järkevältä vaikuttavia selityksiä. Kun niin sanotusti tilanne on päällä, jokainen kuitenkin joutuu toimimaan enemmän tai vähemmän tietämättömyyden verhon takana.

Ihmisten toimintaa yhteiskunnassa tutkivan sosiologian piirissä suosittuun teorian mukaan kertomukset, joita ihmiset toiminnastaan esittävät, ovat kertojalleen tosia. Kun tämä hyväksytään lähtökohdaksi, voi ajatella esimerkiksi kevään 1973 maata järjestyttäneestä lakosta, että yhtä totta siitä puhuvat Ulf Sundqvist kuin Rauno Lintunenkin. Toisen perspektiiviä hallitsevat muistot

eteenilaitokselta, työtovereista ja ammattiyhdistystoiminnasta, toinen on samaan aikaan ollut mukana yhteiskuntaelämässä kansanedustajana, ministerinä, Nesteen hallintoneuvoston jäsenenä, ja Uudenmaan vaalipiirin sipoolaisena ääniharavana.

Ari Kekkisen ja Ahti Korkiakosken näkemykset saattavat olla hyvinkin erilaisia siinä, mitä tarkoittaa olla sosialidemokraattina ay-liikkeessä, tai Veikko Lyhdyn ja vuorineuvos Uolevi Raaden kokemukset hyvästä yhteistoiminnasta voivat olla hyvinkin kaukana siitä, miten Porvoon jalostamolla väliportaan esimiehet kokivat työntekijäedustajan toiminnan suoraan pääkonttorikaistalla.

Osallisena nousukiidossa

Suomen taloudellinen ja sosiaalinen nousukiito oli alkanut toisen maailmansodan päätyttyä. Maailmanennätysvauhdilla köyhästä maatalousmaasta kehittyi teollisen vallankumouksen mallioppilasvaltio. Kansalaisten lihastyö oli erityisessä arvossa. Toki päänkin käyttöä tarvittiin. Yksi taloudellisen nousun keskeisistä ideoista oli strategisten valtionyhtiöiden perustaminen. Insinööri Uolevi Raaden ansiosta Neste Oy oli monessa merkityksessä niin keskeinen instrumentti presidentti Kekkoselle, että hän julkisesti tunnetun nimimerkin suojassa kommentoi jopa Sköldvikin kohulakkoa keväällä 1973.

Sköldvikin tarinan lähtökohtana on vuosi 1962. Neste Oy hankkii vaihikkaa 622 hehtaaria vanhan aateliskartanon maata 15 kilometrin päässä Porvoon pikkukaupungin keskustasta, vajaan 40 kilometriä Helsingin Senaatintorilta. Asukkaiden enemmistö puhuu ruotsia, ja jotkut maalta jalostamolle töihin tulleet järkyttyvät, kun muuan nakkikioskin omistaja kieltäytyy myymästä suomea puhuville.

Marraskuussa 1962 solmitusta kartanon maiden ”salakaupasta” lähtien alue muuttui suureksi rakennustyömaaksi. Vuonna 1966 Nesteen Porvoon jalostamo vihittiin virallisesti käyttöön. Ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin tyhjiötislaus-, lämpökrakkaus-, vetykrakkaus ja vety-yksiköt. Ensimmäisen vaiheen valmistuminen viivästyi vuodella vety-yksikön suunnitteluvirheen takia. Niinpä uutena vihkiäispäivänä olikin valmiina myös toisen rakennusvaiheen raakaöljyn tislauksyksikkö sekä kaasujen, bensiinin ja kaasuöljyn jatkojalostusyksiköt. Näin saavutettiin yhteensä noin 2,2 miljoonan tonnin raakaöljykapasiteetti.

Jos haluaa vedellä lennokkaasti tapahtumahistoriasta suuria kaaria, niin jalostamon vihkiäispäivämäärään kätkeytyy miellelyhtymiä aktivoiva oheisviesti. Päivälleen 22 vuotta aikaisemmin, syyskuun 19. päivänä 1944 Suomen rauhanvaltuuskunta allekirjoitti Moskovassa välirauhansopimuksen, joka vahvisti vihollisuuksien päättymisen Neuvostoliiton ja Suomen välillä. Välirauhansopimus edellytti Suomea tekemään välirikon entiseen aseveljeen Natsi-Saksaan. Monet suomalaiset arvelivat, että tästä lähtien Stalin sanelee miten Suomessa eletään. Tässä mielessä jalostamon vihkiäispäivän seremonioita voi tulkita myös näytöksi onnistuneesta kansallisesta selviytymistarinnasta. Vaikka jalostamon öljyraaka-aineesta valtaosa tuli kahdenvälisen kauppasopimuksen perusteella Neuvostoliitosta, oli presidentti Kekkosella otsaa julkisessa tilaisuudessa sanoa neuvostojohtaja Nikita Hrutševin kuullen, että Suomesta ei koskaan tule kommunistista valtiota, ellei Suomen kansa itse sitä halua.

Leivän perässä

Laitoksen rakennusvuodet osuivat nuorison esiinmarssin ajalle. Suuret ikäluokat olivat aikuisuuden kynnyksellä. Maatalouden ja metsätöiden koneellistuminen teki monen nuoren miehen vahvat lihakset kotiseuduillaan tarpeettomiksi. Pienet asutustilat eivät monilapsisia perheitä elättäneet. Värvärit hakivat Ruotsin liukuhihnoille linja-autolasteittain työtä pelkäämätöntä väkeä, ja seuraavalle kesälomalle monet tulivat kateutta herättävän hyvällä Volvolla. Maailmanlaajuisesti tutkijapiireissä

tunnettu ilmiö, kaupungistuminen – ja rannikkoistuminen – alkoi ujosti näkyä myös Suomen väestökartalla. Juurilta irtoaminen oli monille ankara paikka. Se heijastui elämään majoitusparakeissa. Viina ja vapaa seksi toivat monille lohtua irralliseen raatajan elämään.

Lapinlahtelaisen Voitto Sonnisen leipäpuu löytyi Sköldvikistä vuonna 1966. Ankarimmat nuoren miehen kasvukivut lienevät 27-vuotiaalla muuttajalla jo taakse jäänyttä aikaa, joten lapsuuden maastoissa opitulle hiihtotaidolle löytyi Porvoon seudullakin käyttöä.

Körttikulttuurin jähmettämältä Keski-Pohjanmaalta tuli 22-vuotias Ahti Korkiakoski. Hän hapuili henkistä kotiaan ammattiyhdistysliikkeen puolella ensin länsimielisessä SAJ:n osastossa, mutta parin vuoden kuluttua SKDL:n porvooolaisaktiivit näkevät hänessä nousevan kyvyn, ensin yhdistyksen sihteerinä ja sittemmin yksimielisesti valittuna porukan puheenjohtajana.

Tammikuun 15. päivänä vuonna 1968 alkoi sorvaaja Veikko Lyhdyn työsuhde Sköldvikin korjaamolla. Raahessa syntynyt Veikko harrasti poikasarjoissa painia, ja perheen vanhempien mukana Jyväskylään muuttanut Veikko oli parin kaverinsa kanssa perustamassa jopa painiseura Palokan Rientoa. Työura oli alkanut metallimiehenä Raahe Oy:llä, jatkunut Valmetilla Jyväskylässä ja jatkui eläköitymiseen 62,5 -vuotiaaksi Sköldvikin korjaamolla.

Samana vuonna Sköldvikissä juhlittiin uuden välitavoitteen saavuttamista. Yhtiö aikoi kaksinkertaistaa raakaöljykapasiteetin rakentamalla hydroskimming- tyyppisen linjan. Se sisältää raakaöljytislausyksikön lisäksi ainoastaan kaasujen ja bensiinin jatkojalostuslinjat. Jokainen vihkiäisjuhla tiesi myös lisääntyvää painetta henkilöstöosastolle, ja uusia työpaikkoja nuorille, jotka eivät pelänneet kolmivuorotyötä.

Rantasalmelaisen Lintusen työläisperheessä ruokittavien lasten suita oli yhdeksän. Rauno Lintunen pääsi alkajaisiksi tekemään satunnaistöitä Heinävedellä, Kerimäellä ja Savonlinnassa. Sydän-Savon maisemista hän hakeutui Nokian kaapelitehtaalle Kirkkonummelle ja Helsinkiin. Sieltä avautui mahdollisuus päästä Nesteen prosessiteollisuuden peruskurssille Askolaan. Kurssi kesti 11 kuukautta. Ensimmäinen työpaikka oli jalostamolla, jossa sujahti puolisen vuotta, sitten hän pääsi eteenilaitokselle. Alkuajan Rauno asui yhtiön parakissa, kunnes löytyi vuokra-asunto.

Vuosi 1968 jää aikakirjoihin niin sanottuna Euroopan hulluna vuotena. Maailman uutisvirta tuo suomalaistenkin tietoisuuteen Ranskan opiskelijamellakat, Pariisin kevään. Hieman idempänä, kuitenkin maantieteellisesti Euroopan keskellä uutisoitavaa riittää Tshekkoslovakian pyrkimyksestä ”ihmiskasvoiseen sosialismiin”, jonka Varsovan liiton sotavoimat – käytännössä neuvostojoukot - tukahduttavat. 21.8.1968 alkanut Tshekkoslovakian miehitys varjostaa ainakin yhden porvooolaisen työväenliikkeen omaksuneen miehen elämään: Ahti Korkiakoski erotetaan Suomen K Kommunistisesta Puolueesta, koska hän arvostelee miehitystä. Mutta jäähän sentään SKDL:n jäsenyys, kunnes Korkiakoski hakeutuu sosialidemokraattiseen puolueeseen.

Tapahtumia Nesteen porttien ulkopuolella riitti Suomessakin. Kekkonen kolmas presidenttikausi alkoi, ja tasavallan päämies patisteli Suomen Pankin pääjohtajan Mauno Koiviston pääministeriksi, vaikka Koivisto ei tietävästi ollut tehtävään kovin halukas. Heti maaliskuussa, 27.3. tehtiin työmarkkinahistoriaa. Silloin solmittiin tulopoliittinen kokonaisratkaisu, joka tunnetaan Liinamaa ykkösen nimellä. Vuodeksi solmittuun sopimukseen tuli keskusjärjestöjen tekemien palkkaratkaisujen avittajaksi valtiovalta. Palkkojen sopimuskorotukseksi tuli 3.9 prosenttia. Indeksiehto poistettiin, ja pääministeri Mauno Koiviston hallitus ajoi eduskunnassa läpi valtuuslain, jolla hinnat ja vuokrat saatiin valvontaan. Ammattiyhdistysliikkeelle sopimus on erityisen historiallinen – epäilemättä

niin hyvässä kuin pahassakin –Liinamaa ykköseen sisältyi myös ay- jäsenmaksujen perintäsopimus. ”Vaivattomammaksi jäsenmaksu työntekijän kannalta ei enää voinut tulla”, Erkki Vasama toteaa Sähköliiton historiassa. Jäsenyydestä tuli koko ay-liikkeessä ikään kuin automaattinen asia.

Neste saattoi vuosikertomuksessaan todeta, että Porvoon jalostamon kolmas rakennusvaihe toteutui kolmisen kuukautta sille asetettua aikataulua nopeammin. Kolmosvaihe käynnistyi lokakuussa 1968. Tämä merkitsi sitä, että yhtiö oli yhdessä vuosikymmenessä kymmenkertaistanut kokonaiskapasiteettinsa. Se kohosi nyt yhdeksään miljoonaan tonniin vuodessa, ja Nesteestä oli tullut Pohjoismaiden suurin öljynjalostaja.

Raaden keltainen kirja

”Silloin kun jalostamo ajettiin ylös, työntekijä palkattiin tietylle vakanssille”, kertoo Tapio Paananen. ”Tulin taloon vuoden 1970 lopulla suoratislarin vakanssille. Vuoden 1967 lakon jälkeen oli ryhdytty puhumaan uudesta palkkausjärjestelmästä. Kun sellainen sitten saatiin, puhuttiin Raaden keltaisesta kirjasta. Ensimmäinen luonnos uudesta palkkausjärjestelmästä otettiin käyttöön 1970”.

Vuoden 1970 työehtosopimuksen allekirjoituspöytäkirjaan tehtiin merkintä: ”Uudesta palkkausjärjestelmästä neuvotellaan sopimuskauden aikana ja se voidaan, mikäli asiasta sovitaan, ottaa käyttöön sopimuskauden kuluessa”.

Entisen työnluokitusjärjestelmän oli todettu soveltuvan huonosti Nesteen prosesseihin, koska luokitukset oli laadittu etupäässä konepajateollisuuden lähtökohdista. Sopimus uudesta järjestelmästä allekirjoitettiin Nesteen pääkonttorissa tammikuun 14. päivänä 1972. Uudet työntekijät tulivat uuden järjestelmän piiriin.

Ensimmäiset järjestelmään sisältyvät aikaharjaantumislisät maksettiin kesällä 1972. Järjestelmä lakkautettiin vasta vuoden 2013 alussa lakkautettiin. Tapio Paananen tohtii sanoa, että ”se oli hyvä järjestelmä”. ”Suomen paras palkkausjärjestelmä”, nyt jo eläkepäiville siirtynyt pääluottamusmies Usko Takkumäki höystää.

Palkka osaamisen mukaan

Kuningasajatuksena oli saada työntekijät ymmärtämään tuotantolaitos kokonaisuudeksi, tuntemaan ja hallitsemaan se entistä paremmin. Oltiin tulossa ulos ahtaasti ihmisen taitoja hyödyntävästä fordistisesta liukuhihna-ajattelusta työntekijän koko kapasiteetin hyödyntämiseen. Allekirjoituspöytäkirjan sanoin periaate ilmaistiin näin: ”henkilölle maksetaan palkkaa sen mukaan, mitä hän osaa eikä sen mukaan, mitä hän kulloinkin tekee”.

Uuteen järjestelmään siirtymiseen varattiin kaksi vuotta. Työt ryhmitettiin viiteen vaatavuusluokkaan, ja jokaisen työntekijän ammattipätevyys arvioitiin uusien vaatimusten mukaan. Kun ammattipätevyys koulutuksen ja työkokemuksen myötä lisääntyi, oli edessä siirtyminen uuteen ryhmään. Vaatimuksiltaan vähäisimpään viitosryhmään tarvittiin vähintään 18 vuoden ikä ja soveltuvuus kolmivuorotyöhön. Lisäksi oli suotavaa, että tuotantomies oli suorittanut ammattikoulun tai siihen rinnastettavan kurssin. Seuraavaan ryhmään tuotantomies nimitettiin jo 6 – 9 kuukauden sisällä, ja silloin tuli maksuun ensimmäinen harjaantumislisä. Edellytyksenä oli, että tuotantomies osasi hoitaa yhden tuotantotehtäväkokonaisuuden, huomioitiin mahdollinen koulutus sekä aikaisempi kokemus prosessiteollisuudessa.

Kolmosportaalle pääsyn ehtona oli vuoden työskentely edellisessä ryhmässä, hyväksytyt peruskurssin suoritus sekä kolmen tehtäväkokonaisuuden tai vastaavan hallinta. Sitten oli edessä kaksi vuotta kolmostason työtä, hyväksytyt jatkokurssi sekä seitsemän tehtäväkokonaisuuden hallinta. Kaksi

vuotta tätä ja ylennys ykkösryhmään edellytti kahdentoista tehtäväkokonaisuuden hallintaa sekä kykyä toimia ensiasteen esimiehenä erikoistapauksissa.

Vastaavalla tavalla ryhmiteltiin kunnossapitopuolen ja muiden kuin varsinaisten tuotantomiesten tehtävät. Ohjepalkoissa alimman ja ylimmän ryhmän ero oli sopimusvuonna 370 markkaa kuukaudessa. Viitosryhmässä palkka oli 920 markkaa ja ykkösryhmässä 1290 markkaa kuukaudessa.

”Tämmöistä järjestelmää ei ollut käytössä missään maan isommissa tehtaissa. Ja sekin aiheutti helvetinmoisen tappelun ammattiosastossa. Kuukausikokouksessa jouduttiin äänestämään ja muutamalla äänellä uusi järjestelmä voitti. Vanhemmat täällä olleet olisivat halunneet pitää vakanssijärjestelmän”, Tapio Paananen muistelee.

Pöytäkirjan allekirjoittavat PÖT:in puolesta Ahti Korkiakoski, Matti Hellsten ja Rauno Pulliainen.

Sähkömiesten ”liian hyvät olot”

Joulukuun 27. päivänä 1967 pidetyssä sähköosaston valmistavassa vuosikokouksessa jäsenmaksun suuruudeksi seuraavalle vuodelle vahvistettiin 10 penniä viikolta. Läsnä 12 jäsentä. Päätettiin, että puheenjohtaja Kulmala laatii kirjelmän Neste Oy:lle, jossa pyydetään entistä Strandbergin taloa vuokralle osaston käyttöön. Vuosikokouksessa helmikuussa 1968 keskusteltiin mm. uuden ammattientarkastajan käyttäytymisestä. Tämä ei ole ottanut yhteyttä osaston luottamusmiehiin, niin kuin asiaan kuuluu. Päätettiin ottaa asia esille SAJ:n paikallisjärjestön kokouksessa.

Toimintakertomuksessa vuodelta 1968 sanotaan, että työrintamalla on eletty ilman suurempia erimielisyyksiä, joskin paikallisesti Nesteen alueella olisi vielä paljon korjaamisen varaa. Tärkein niistä olisi oman työehtosopimuksen saaminen. Osallistuminen kokouksiin on ollut yhtä laimeaa kuin aikaisemminkin. Uusi toimikunta huomioikoon, että toimintaa pitäisi jollain tavalla piristää. Kipinäarpajaiset ja lahjoitustulot ovat lisänneet osaston varoja ”oikein hyvin”. Tilikertomuksen mukaan omaisuus olikin vuodessa kaksinkertaistunut. Marraskuun kuukausikokouksessa oli todettu, että uusi jäsenmaksujärjestelmä tuottaa vaikeuksia, aiheuttaa ehkä jopa jäsenkatoa. Liittoa on edelleen vahvistettava ja tuettava, kokous totesi. Näin ollen 1,6 prosenttia on maksettava, jos vain on mahdollista. ”Henkilökohtainen kosketus osastosta eroa hankkiviin jäseniin on erittäin tärkeää”. Valmistavassa vuosikokouksessa 30.12. viiden läsnäolijan voimin korostettiin oman työehtosopimuksen saamisen tärkeyttä. Sen avulla ”olomme tulevat varmasti paranemaan, koska itse päätämme, mitä pitää saada paremmaksi”. ”Yhtään jäsentä ei saisi lähteä osastosta ja siten heikentää yhteistä asiaa. Kokous vetoaa siis kaikkiin jäseniin ja pyytää, että järki voittaisi. Muussa tapauksessa kokous toteaa, että kyseisillä jäsenillä on jo nykyisellään niin hyvät olot, ettei niissä ole enää parantamisen varaa”.

Vuoden 1969 toimintakertomuksessa sanotaan, että edellisen vuoden vaihteessa oli ”pientä käymistilaa ja purnausta jäsenmaksujen nousun johdosta. Se toki tuntuu suurelta muihin liittoihin verrattuna, joilla ei ole työtaistelukassaa. Maksu oli 1,20 markkaa viikossa. Lukuisten osaston etua ajattelevien jäsenten ansiosta osaston varat ovat lisääntyneet huomattavasti” sihteeri Simo Haapala kiitollisuudella toteaa.

”Osastomme sisällä on tapahtunut paljon kaikkea muuta, mutta ei aktiivisuutta osaston toimintaa kohtaan”, kirjoittaa sihteeri Kari Haatanen vuoden 1970 toimintakertomuksessa. Vastaavasti muualla ammattiyhdistysliikkeen sisällä on loppuvuoden aikana tapahtunut yhtä ja toista.

Valtakunnallisesti ajatellen oli jo vihdoin korkea aika saada edes minimipalkkalaki aikaan.

Suomen valtion toimintakertomuksessa voisi vuodelta 1970 olla mielenkiintoinen luku tulopolitiikasta ja diplomatiasta. Edellisenä vuonna oli siirrytty kokonaisvaltaisen tulopolitiikan aikaan, josta edellä on lyhyesti mainittu. Tämä tarkoitti sitä, että varsinaisten palkkasopimusten rinnalla toteutetaan sosiaalipoliittisia ja työelämään liittyviä uudistuksia. Huomattava osa ammattiyhdistysliikkeen edustajista näki nopeasti tulopolitiikan keskeisen arvon: Liinamaa ykkösen eli vuoden 1969 sopimuskauden aikana kuluttajahintojen nousu jäi pariin prosenttiin, kun reaaliensiot kohosivat 4,9 prosenttia. Seuraavan vuoden ratkaisussa yhdisteltiin pennejä ja prosentteja. Kolmannen sopimuksen otti nimiinsä presidentti Kekkonen. Joulukuussa 1970 syntyi ns. UKK-sopimus, jossa 15 kuukauden sopimuskauden aikana korotettiin tuntipalkkoja kahdessa erässä, ja lisäksi tuli prosenttipohjainen järjestelylisä. Sopimuksen sosiaalipakettiin sisältyi myös vuosiloman pidennys kolmesta viikosta neljään.

Kekkosen puuttuminen työmarkkinapolitiikkaan johtui vahvasti siitä, että kesällä Suomeen saapunut Neuvostoliiton uusi suurlähettiläs Aleksei Beljakov touhusi melko näkyvästi lietsomassa työmarkkinalevottomuuksia ja vallankumouksellista mielialaa. Kekkonen halusi rauhoittaa työmarkkinajärjestöjä, ja saman tien hän myös järjesti Beljakoville suhteellisen lyhyen kauden suurlähettiläänä. Tässä häntä auttoi vahvasti myös SAK:n puheenjohtaja Niilo Hämäläinen.

Pärre Lund varoittelee

”Oli kovaa hännänvetoa mihin öljy kuuluisi eheytyvässä ay-liikkeessä. Täältä Porvoosta löytyy paperi jossa Per-Erik Lund silloisena SAJ:n edustajana lähetti kirjeen: älkää helvetissä liitykö Kemian liittoon, koska se on kommunistien johtama liitto”, Tapio Paananen kertoo.

”Jalostamon työntekijöiden enemmistö oli osastoistaan riippumatta sitä mieltä, että halutaan kuulua AKT:hen. Kuitenkin SAK:ssa tehtiin erikoinen päätös, että öljynjalostamot pitää saada Kemian liittoon. Porkkanaksi tarjottiin omaa neuvotteluoikeutta, eli ensin tehdään työehtosopimus pääkonttorineuvotteluissa ja sitten jatketaan liittojen tasolla. Meillä oli täällä kummankin ammattiosaston toimistot, oli lakisääteisen päälouottamusmiehen toimisto ja sitten Työläisliiton eli SAK:n alaisen liiton ja AKT:n eli SAJ:n jäsenliiton kopit”.

Raaden valtakunnassa

Nesteellä ei ollut epäselvää, missä kaappi seisoo. Tähän tulokseen on ainakin päätyneet toimittaja - tutkija Pertti Klemola kirjassaan Neste – isäntä vai renki? Vuoden 1972 puolella ilmestyneen pamfletinomaisen kirjan aineisto on kerätty viimeistään edellisenä vuonna, ja kirjoittajalla näyttää olleen hyvä tuntuma työntekijäpuolenkin informanteihin. Seuraavaksi referoin Klemolan alkuperäistekstille melko uskollisesti Klemolan keskeisiä näkemyksiä.

Klemola kertoo, että ”Uolevi Raade on maailmalla opittu tuntemaan kovana yritysjohtajana. Amerikkalaisen Gulfin pääneuvottelijan (ja muutaman muun) pettymys lujan Raaden viedessä neuvottelutilanteessa voiton Suomeen, kantautui myös presidentti Kekkosen korviin. Tämä ilahtui lähettämällä luottomiehelleen, Nesteen johtajaksi siirretylle Keskustapuolueen entiselle puoluesihteerille Arvo Korsimolle kortin, jossa toivoi, että ”Suurissa valtionenemmistöisissä yhtiöissä pitäisi huolehtia siitä, että pääjohtajiksi ei oteta liian hienotunteisia ja hienovaraisia, liian ystävällisiä miehiä. Parhain terveisin Sinun Urho Kekkonen”. Valokopio tästä käsin kirjoitetusta ”päiväkäskystä” komeili kehystettynä Raaden työhuoneen seinällä, Klemola kertoo kirjassaan.

”Koska meitä suomalaisia on näin vähän, jokaisen täytyy tehdä meistä kohden keskimääräistä enemmän töitä”. Tätä sanotaan Uolevi Raaden opiksi, jota hän aikalaiskertojien mukaan

itse elämässään tunnollisesti noudatti.

Aina ei Raaden esimerkin noudattaminen tuntunut vuodenaikojen kiertokulkuun kasvaneista maalaispojista mieluisalta. Teollisen tuotannon edellyttämä säännöllinen työssäkäynti oli ristiriidassa metsästyksen ja kalastuksen tarjoaman elämänmuodon kanssa. Kun metsästyskausi alkoi niin porukkaa häipyi. Aina ei tarvittu niinkään kiehtovaa syytä jäädä pois vuorosta. Muuan Pekeman pomo oli ihmetelty, miksi tuotantomies ei ilmaantunut vuoroonsa. ”Katteli ikkunasta että vettä sataa...”, oli mies kertonut poissaolonsa syyksi.

Sähkömiehiltä tiukka kirje liitolle

Syyskuussa 1971 osasto lähettää tiukkasävyisen kirjeen Sähköliitolle. Aluksi osasto muistuttaa, että asiaa koskeva kirje oli lähetetty vuotta aikaisemmin. Aiheena on keskustelu Vilho Pekkosen kanssa Porvoon osastossa huhtikuussa 1970. Kirjelmässä käsiteltiin olosuhdelisäkohteita Porvoon jalostamolla. ”Nyt on kuitenkin vastaus liitolta viipynyt vuoden. Onko Liitto katsonut asiamme niin tyhjänpäiväiseksi, ettei siihen kannata edes vastata? Nyt on neuvottelu työnantajan kanssa kuitenkin vaikea jos ei meillä ole jonkinlaista perustaa vaatimuksillemme. ... Jos ei liitto voi tehdä tällaisessakaan asiassa mitään teollisuussähköasentajan hyväksi, niin osastomme jäsenien (nyt 50) jäsenyys Suomen Sähköalan Työntekijäin Liitossa on tullut vähintäänkin kyseenalaiseksi, Neste Oy:n pääsopimuksen sitoessa meidät myöskin siihen.”

Vuoden 1971 toimintakertomuksen mukaan toimikunta on kirjelmöinyt työnantajalle ja pyytänyt luottamusmieskoppia. Työnantaja ei ole sitä kuitenkaan halunnut antaa, joten asia on siirretty liittotasolle. Jäsenmäärä on kasvanut koko ajan laitoksen kasvun mukana. Toiveissa on myös lisäästä, mikäli Sköldvikiin tulee kolmas jalostamo.

Sihteeri Ulf Högström kirjoittaa melko suorasukaisesti myös kokousten ulkopuolella kuuluvasta purnauksesta. ”Olisi vain saatava nykyinen hajanaisuus pois, niin osaston vaikutusvalta lisääntyisi”.

Hyvin vahvoja persoonia

Uuden vuosikymmenen alussa ay-liike voimistuu. SAK:n liittojen yhteinen jäsenmäärä kohoaa miljoonan tuntumaan. Yhä useampi palkansaaja pitää liittoon kuulumista itsestään selvyytenä. Konsensuksen ja korporatistisen yhteiskuntavaikuttamisen maassa myös politiikan ja talouden eliitti – porvarillinenkin osa siitä – vähintäänkin sietää ammattiyhdistysliikettä vahvana vaikuttajana.

Ari Kekkinen siirtyi SAJ:n nuorisosihteerin paikalta vuonna 1971 järjestösihteeriksi Kemianliittoon, jonka nimen virallinen lyhennys on KTL. Kekkinen ensi kosketukset Sköldvikiin juontuvat AKT:n osaston aikaan. Siltä ajalta Kekkinen muistaa tavanneensa hyvin vahvoja persoonia. Erityisesti Kekkinen muistelee Veikko Lyhtyä, jonka kanssa tuli monta asiaa hoidetuksi.

Vahvoja persoonia löytyi lähitienoilta myös valtakunnan politiikkaan. Vanhan Porvoontien varrella sipoolaisen kaupan yläkerrassa asuneen nuoripari Sundqvistin perheen päämiehen Ulfin poliittisen uran perusta lepäsi paljolti Porvoon seudun demarivaltaisilla työpaikoilla. 27-vuotiaasta Sundqvistista tuli kaikkien aikojen nuorin ministeri, kun hän vastaanotti Paasion ”nappulaliigaksi” kutsutun hallituksen opetusministerin tehtävät. Kansanedustajuuden myötä Sundqvistista oli tullut Nesteen hallintoneuvoston jäsen jo syyskuussa 1970.

Sundqvistin ”erehdys”

Klemolan mielestä Sundqvist teki pahan erheen, kun hän esitti, että yhtiö tekisi periaatepäätoksen asuntotoimikunnan perustamisesta, tehtävänään selvittää jalostamon työntekijäin asunto-ongelmia. Toimikunnan päätehtäväksi tulisi yhtiön oman asuntopolitiikan suunnittelu ja

valvonta, ja sen tulisi vaalia yhteiskuntasuhteita Porvoon maalaiskuntaan ja kaupunkiin. Toimikuntaan olisi valittava tasavertaisesti yhtiön ja henkilökunnan edustajia. Sundqvist perusteli esitystään sillä, että seudulla vallitsi asuntopula, yhtiön tuottamat asunnot eivät ole alkuunkaan riittäneet henkilökunnalle, eivätkä kunnat ole kyenneet ratkaisemaan ongelmaa. Jalostamon kannalta välttämättömälle hälytyshenkilökunnalle yhtiö ei ole kyennyt järjestämään tarvittavaa määrää asuntoja jalostamon alueelta.

Nesteen vastaanottoasuntolassa ”sotilaallisessa ojennuksessa” Porvoossa seisovissa 86 neliön puutaloissa asuu kussakin kahdeksan työntekijää kahden hengen huoneissa. Vertailun vuoksi Klemola selvittää, että yhtiön teknillisen ja kaupallisen johtajan edullisissa 230 ja 210 neliön työsuhteasunnoissa samalla suhdeluvulla tilaa käyttäen mahtuisi asumaan parikymmentä yksinäistä työntekijää.

Klemolan mukaan hallintoneuvoston kokouksessa aloite haudattiin ja Sundqvistille tehtiin selväksi, että yhtiöllä ei ole asunto-ongelmaa. Tosin itse vuorineuvos pistäytyi inkkarikylässä. Eipä aikaakaan kun inkkarikylän keskelle oli rakennettu virkistysparakki. Sen varustuksiin kuuluivat mm. stereolaitteet ja kaksi väritelevisiota.

Porvoon asuntopula oli jatkunut vuosikautia yhtä pahana kuin Helsingissä. Myös vuokrataso oli pääkaupungin luokkaa. 50 neliön kaksion keskivuokra oli Porvoossa 450 markkaa. Siihen hupeni jokseenkin puolet tuotantomiehen käteen tulevasta palkasta.

Edullisia asuntoja yhtiön avulla

Lieneekö sattumaa, että Klemolan kriittisen kirjan ilmestymisen aikoihin, kesäkuun alussa 1972 apulaisjohtaja Jorma Veikkolainen lähetti vuorineuvokselle raportin Porvoon asuntotilanteesta. ”Yhtiön omistamista asuntorakennuksista henkilökunnalle on varattu 133 huoneistoa, minkä lisäksi yhtiö omistaa kaupungissa kaksi osakehuoneistoa. Vapailta markkinoilta on henkilökunnalle hankittu 25 huoneistoa, Repo Oy:n konkurssipesältä henkilökunta on yhtiön välityksellä vuokrannut 61 huoneistoa, VVO:n kautta on valmiina 49 huoneistoa, joista kahdeksan on vielä vapaana. Seuraavan vajaan vuoden aikana valmistuu yhteensä 144 huoneistoa. Yhtiön takaamien lainojen turvin henkilökunta on hankkinut tai hankkimassa 283 huoneistoa. Vastaanottoasuntoloissa on tarjolla 96 vuodepaikkaa, joista peritään vuokrana kolme markkaa vuorokaudelta. Lisäksi asuntoalueella on parakkimajoituksessa 25 vuodepaikkaa, joista asukkaat maksavat kaksi markkaa vuorokaudelta” raportoi Veikkolainen.

Klemolan maalaama synkeä kuva vaalenee Veikkolaisen selonteon myötä. Tuotantolaitosten palkkalistoilla on 1273 henkilöä, joista yli puolelle yhtiön avulla on saatu asunto. Toisaalta edelleen ongelmana on yksinäisten miesten asuminen – he kun eivät ole erityisen aktiivisia etsiytymään pois väliaikaisiksi tarkoitetuista vastaanottoasunnoista.

Työn ilo kadonnut

Klemola on kuvauksessaan jopa epäuskottavuuteen asti kärjekäs – sekin osittain ajan hengen mukaista tyylilajia. Niinpä ”jalostamalla eletään pääkonttorin nuhteessa. Paikallisjohdon liikkuma-ala on kovin nimellinen: vähäisiin tarvikehankintoihin, suojakypäriä, oven saranoita ja puolen tuuman putkiyhdisteitä myöten on saatava pääkonttorin lupa, siitäkin huolimatta että työ seisovat lupia odotellessa. Jopa lähettytön palkantarkistukseen täytyy saada siunaus Helsingistä”.

Vallan keskityksellä on Klemolan kirjan mukaan seurauksensa. Ilmeisesti väliportaan johtoa tarkoittaen Klemola tulkitsee kuulemaansa: ”työnilo on talleantunut koska vain vähän enää uskalletaan tehdä oma-aloitteisesti, Uolevi Raaden työhuoneesta on tullut päätöksenteon vitkuttava pullonkaula”.

Klemolan kirja painettiin vuoden 1971 puolella ja se tuli kaappoihin 1972. Yhtiön tunnuslukuista Klemolan peräämä työn ilo – tai pikemminkin sen puute – ei äkkiseltään osu silmään. Yhtiön liikevaihto vuonna 1971 oli hieman yli 1,2 miljardia markkaa. Porvoossa ja Naantalissa jalostettiin lähes 8,9 miljoonaa tonnia öljyä. Kolmannes tuli neuvostoliittolaisista, ja suurin osa loppuista eli noin 30 prosenttia iranilaisista lähteistä. Jalostustuotteista 45 prosenttia oli raskasta polttoöljyä, kevyttä polttoöljyä 22 %, Moottoribensiiniä 14 %, kevyttä dieselöljyä 9 %.

Eteenitehdas käynnistyi joulukuussa 1971. Se valmistaa raaka-aineita muoviteollisuudelle, Pekema Oy:lle. Jalostamon 4. laajennusvaihe alkoi 1972. Vuonna 1972 Nesteen kassan kautta virtasi joka päivä noin kahdeksan miljoonaa markkaa. Neste oli kasvamassa Suomen suurimmaksi yhtiöksi, joka nautti presidentti Kekkosen luottamusta – ja hänen kauttaan varmistui kohtalaisen luotettava raakaöljytoimitusten virta Neuvostoliitosta.

Kahnausta liitonkin kanssa

Toisaalta Raaden suvereeni vallankäyttö hyödytti työntekijäpuolen neuvottelijoita. Ahti Korkiakoski sanoi kerran Kemianliiton sihteeri Vallu Kärkkäiselle, että on ihan sama millaiseen paperiin tämä nimensä laittaa, koska hän itse neuvottelee sopimuksen Raaden kanssa suoraan. ”Siihen ei liitto puutu, eikä sitä paperia edes liiton johdolle näytetä”. Neuvottelut Raaden kanssa olivat monesti hyvin tiukkoja, mutta Korkiakosken mukaan niissä edettiin, koska Raade ”tykkäsi siitä jos oli rehellinen eikä kiemurrellut”.

Tuohon aikaan kahnausta oli moneen suuntaan, ei vähiten omaan liittoon päin. Niinpä Nesteen uutta palkkausjärjestelmää suunnittelevaan työryhmään ei otettu mukaan yhtään liiton edustajaa, muisteli Korkiakoski vuosikymmeniä myöhemmin. Korkiakoskea kismitti se, että liiton hallituksen Sköldvikiä koskeviin ratkaiseviin kokouksiinkaan häntä ei kutsuttu kuultavaksi, eikä myöskään öljyteollisuuden sopimusalaajaostoon.

Erikoinen lakkokevät 1972

Valtakunnansovittelijan toimiston työriitaluettelon ja muiden tilastojen valossa 1972 näyttää milteipä kesyiltä työtaisteluvuodelta. Silti alkuvuoden työtaisteluhistoria on täynnä erikoisuuksia. Satamamiehet kävivät korpilakkoihin ammattiliittoaan vastaan, pääkaupunkiseudun linja-autonkuljettajat eivät yhdy liiton määräämään lakkoon, ensimmäinen lehtimieslakko kestää 10 päivää ja Yleisradio vaikenee kolmeksi päiväksi Eino S. Revon hyllyttämisen takia. Alkon myyjien pitkä lakko keväällä 1972 kevensi tuntuvasti poliisin työtä vaikka viina virtasikin ravintoloissa. Kansa ei kuitenkaan kuollut janoon, vaikka Alkon myymälät ovat toista kuukautta kiinni. Olivathan ravintolat auki aamuauringon ensi säteisiin asti.

Nesteelläkin kuohui jo. Rauno Lintusen mukaan jarrutustaistelua oli käyty jo vuonna 1972 alentamalla bensiinin syöttöjä:

”Kahteen otteeseen yritettiin neuvotella paikallisesti. Oltiin sitä mieltä, että palkka on saatava samalle tasolle kuin Paperiliitossa. Oltiin erikoismiehiä kuitenkin mekin, ei haluttu jatkuvasti lakkoon mennä. Oli paljon turhautumista ja porukka päätti, että nyt kerralla ratkaistaan. Tarjolla oli HL-sopimus, jonka meidän jäsenistö hylkäsi 85 prosentin enemmistöllä”.

Pari kertaa vuodessa pidetään pääluottamusmiespalavereita. Niissä vuorineuvos oli tullut lausuneeksi vähätteleviä sanoja nuorista opistoinsinööreistä siihen tapaan, että he ovat kovin nuoria ja kokemattomia eikä heiltä voi paljon odottaakaan. Klemolan jututtamat työntekijätkin ovat kertoneet, että jotkut insinöörit ovat saattaneet ärsyttää työväkeä.

Hallintoneuvostoa patistelemassa

Uudenmaan Sanomat julkaisee kesäkuun lopulla 1972 Ahti Korkiakosken kirjoituksen ”Neste järjestyksen kouriin”. Hän on laatinut tekstin entisenä pääluottamusmiehenä ja nyt ammattiosaston puheenjohtajan ominaisuudessa.

Hallintoneuvostossa on enemmistö työväenliikkeen edustajilla. Sen sijaan yhtiön johto, samoin kuin jalostamoiden isännöitsijät ja henkilöstöhallinnon esimiehet sekä yhtiön lakimiehet edustavat oikeistolaista ajattelua ja politiikkaa. Tuorein juristi siirtyi työnantajakeskusjärjestö STK:n palveluksesta. Korkiakoski kirjoittaa, että tilanteesta kärsivät työntekijöiden ohella myös kaikki kansalaiset: ”Pimitellään siis asioita ja annetaan suurelle yleisölle kuva, että Nestettä johdetaan terveiden liikeperiaatteiden mukaisesti. Eiköhän olisi jo viimeinkin hallintoneuvoston vuoro puuttua asioihin, koska nyt sillä on se mahdollisuus. Hallintoneuvoston tulee tehdä pikaisesti muutoksia, jotka takaavat osallistumismahdollisuuden myös vasemmistolaisesta ajatteleville, sillä näin voidaan lisätä vaikutusmahdollisuutta yrityksen kehittämisessä ja oikeudenmukaisessa vallankäytössä eli toisin sanoen ”laittaa Neste järjestyksen kouriin”.

Lokakuussa 1972 hallintoneuvoston puheenjohtajana oli kansanedustaja Esko Niskanen, SDP, varapuheenjohtajana Mauno Jussila, kesk., jäseninä Paavo Aitio SKDL, Esko Koppanen, KOK., K. O. Leinonen, kenraali, puolustusvoimien komentaja, Manne Nurmi, Alkon pääjohtaja, Valto Käkelä, kansanedustaja, SDP, Veikko Saarto, SKDL, V.J. Sukselainen, Kesk., Ulf Sundqvist SDP, Grels Teir, RKP, Lauri Vilponiemi, SDP.

Johtokunnassa istuivat Raade, Heikki Tuominen Postipankin pääjohtaja, teollisuusneuvos Timo Alhos Kauppa- ja Teollisuusministeriöstä, pääjohtaja Ilmari Lavonsalo, STS, Neste Oy:n teknillinen johtaja Mikko Tanner, sekä talouspäällikkö Reijo Vähätiitto, Keskustapuolue.

Ei mitään draamaa

Ulf Sundqvistin mielestä hallintoneuvostoon vetoamisessa ei sinänsä mitään draamaa ollut. ”Oli kysymys siitä, miten toimitaan järkevästi. Talon sisällä oli monenlaisia pyrkimyksiä. Missä tahansa väliportaana päälliköt olivat kovassa asemassa ja piti varoa sitä, ettei heitä liikaa ohitettu”.

Korkiakoski on muistellut sanoneensa aina, että hän haluaa ”ajaa työläisten asiaa ja inhoaa tällaisia ryhmäjuttuja”. Ari Kekkinen ei oppinut luottamaan Korkiakoskeen. ”Demareihin hän lukeutui mutta saattoi hyvinkin äänestää kommunistien mukana. Hyvin hankala tyyppi kun ei oikein tiennyt missä hän kulkee”.

Korkiakoski oli perustamassa Pekeman ammattiosastoa. Vielä oli aihetta olla varuillaan, ettei hiljattain Kemianliittoon SAK:n johdon - ”Yliherran” - päätöksellä komennettu Porvoon porukka hajoa. Huoli oli perusteltu, koska porvoolaisten enemmistö olisi SAK:n eheytysjärjestelyissä ollut halukas AKT:n jäsenyyteen.

”Eteenin porukka koulutettiin Askolassa, sieltä tuli Lintunen ja Seppo Korhonen ja Ovaska ja koko eteenin porukka. Koko kurssi liittyi sataprosenttisesti meidän ammattiosastoon, Korkiakoski kertoo muistitiedon kerääjälle.

Kemian liitossa ja demarien keskuudessa laajemminkin kiersi paljon puhetta taistolaisten kommunistien solutuksesta nimenomaan kurssikeskuksen kautta.

”Mitään poliittista ohjausta ei SKP:n ja kommunistien puolelta tapahtunut” kiistää Rauno Lintunen syksyllä 2013. ”Porukka vain lähti liikkeelle. Se oli suuren voimantunnon aikaa”. Kielenkäyttö oli värikästä puolin ja toisin. Ensisijaisesti käytiin propagandataistelua, Lintunen kertoo.

Lomaltapaluuraha

Keväällä 1972 Porvoon jalostamolle saatiin päätoiminen lääkäri. Työntekijät olivat sitä sinnikkäästi vaatineet vuosikausia. Klemola muistutti kirjassaan, että ammattitautien suhteen Neste on ”kaiken lisäksi” erikoisasemassa. Se edustaa Suomessa uutta monopoliteollisuutta, jonka ammattitauteja lääkäri ei tutkimatta tiedä. Työntekijät epäilevät, että työperäisesti ihminen voi saada sydän- ja verisuonisairauksia, veritulppia, ihottumaa, melusairauksia, vatsasairauksia. Epäillään myös, että rikkivety vaikuttaa keskushermostoon.

Vuoden 1972 työmarkkinasopimukseen sisältyi lomaltapaluuraha, 10 prosenttia vuosipalkasta. Vuoden mittaiseen tulosopimukseen sisältyi 7.7 prosentin palkankorotus. Sairausajan palkkaetuuksia parannettiin. Nesteen paikallisissa neuvotteluissa puolestaan saatiin huhtikuussa 1972 sovituksi muuan erityisetu: sairastumista seuraavasta karenssiajasta päästiin kokonaan eroon. Kyse oli enää yhden palkattoman päivän rippeestä. Muistiossa 14.4.1972 yhtiö lakimies kirjasi: ”Sairausajan palkka maksetaan ensimmäisen sairaspäivän alusta lukien. Tällöin kuitenkin edellytetään, ettei väärinkäytöksiä pääse syntymään ja että lyhyet sairauspoissaolot eivät lisäänty.

Arkipyhien siirrosta sovittiin työnantaja- ja työntekijäkeskusjärjestöjen yhteisestä ehdotuksesta.

Vuoden 1972 aikana kirjattiin työriitojen sovittelulain mukaisia työtaisteluita 849. Niihin osallistui 239 700 henkilöä, ja työpäiviä niihin käytettiin 473100. Yhteiskunnallisia uudistuksia olivat muun muassa Kansanterveyslaki ja työsuojelun valvontalaki. Sosialidemokraattisen kansanedustaja Sakari Knuutilan pitkä ponnistelu erään perustuslain kirjatun periaatteen siirtämiseksi käytäntöön vahvistettiin eduskunnassa. Suomen hallitusmuodossa oli aikaisemmin todettu, että kansalaisen työvoima on valtiiovallan erityisessä suojeluksessa. Nyt tuohon hallitusmuodon 6. pykälään lisättiin velvoittava virke: ”Valtiiovallan asiana on tarvittaessa järjestää Suomen kansalaisille työtä, mikäli laissa ei ole toisin säädetty”. Kun tähän lisätään vielä Työsuojeluhallinnon perustaminen, ja peruskoulun asteittainen laajeneminen maassa, voi vuotta hyvällä syyllä sanoa hyvinvointivaltion kehittymisen ajaksi.

Taistelukevät 1973

Kemian Liiton työehtoneuvottelijat tuskin saattoivat rajuimmassa kuvitelmissakaan aavistella, mikä vyöry lähtisi liikkeelle, kun liitto katkaisi paikallaan junnanneet sopimusneuvottelut huhtikuun 4. päivänä 1973. Seuraavan viikon alkuun päätettiin järjestää päivän mittainen valtakunnallinen vauhdituslakko.

Paikallisen lehden mukaan noin 650 öljynjalostamotyöläisen lakko pysäytti laitoksen koko tuotannon ja myös jalostamon satamassa ja lähettämössä työt pysähtyivät. Tiedonantaja-lehti puolestaan kertoi, että lakon piirissä on yhteensä toista tuhatta työläistä. Lakko on pysäyttänyt myös Pekeman tuotannon ja pian myös Stymer joutuu vaikeuksiin Nesteen tuottaman raaka-aineen loppuessa.

Sköldvikissä kävi kuitenkin niin, että yksi autonkuljettaja tulkitsi järjestäytymisvapautta negatiivisesti, eli ei ollut liittynyt ammattiosastoon. Työntekijät taas ajattelivat järjestäytymisvapautta positiivisena oikeutena, josta jokaisen työläisen tulisi pitää kiinni.

”Se autonkuljettaja pitäisi panna sellaisiin töihin ettei näkyisi missään. Siihen ei sitten työnantaja suostunut. Sitten olisi pitänyt eteenillä käynnistää yksi uuni joka periaatteessa olisi pitänyt koko laitoksen käynnissä. Ovaska ei suostunut nappia painamaan, ja työnantaja erotti hänet

välittömästi”.

Tiedonantaja kertoi, että ”Nesteen tuotantomiehet osallistuivat Kemiantyöntekijäin Liiton julistamaan mielenosoituslakkoon erästä liittoon kuulumatonta autonkuljettajaa lukuun ottamatta. Järjestäytyneet työläiset vaativat rikkurin siirtoa pois nykyisistä tehtävistään ja työnantajan kieltäytyttyä työläiset istuivat kaksi tuntia ja jatkoivat toimintaa hidastuslakolla. Kun eteenilaitoksen tuotantomies Ilkka Ovaska ei käynnistänyt erästä uunia työläisten yhteisen päätöksen mukaisesti antoi työnantaja hänelle lopputilin”.

”Meidän omat ihmiset toimivat spontaanisti” eteenilaitoksen luottamusmiehenä lakkokeväänä toiminut Rauno Lintunen sanoo tiukasti syksyllä 2013. Hän kiistää jyrkästi, että lakolla olisi ollut poliittisia tarkoituksia. Olihan Lintunenkin ammattikoulussa mennyt radikaalimman porukan kelkkaan, mutta ei silloin kuitenkaan ollut SKP:n jäsen.

”Kaikkiaan taistelu työväen elinehtojen puolesta oli todella rehtiä ja vilpitöntä yritystä”, Lintunen sanoo vuonna 2013.

Suuri käännekohta

Ulf Sundqvistin mukaan eteenilaitokselta alkanut taistelu oli käännekohta laajasti koko suomalaista yhteiskuntaa koskevassa kamppailussa. Sundqvistille oli jo tapahtumien vyöryessä huhti - toukokuussa 1973 syntynyt käsitys siitä, että Porvoon lakko oli osa taistolaiskommunistien suurta suunnitelmaa.

”Totta kai siihen aikaan taistolaiset ja kommunistit, erityisesti taistolaiset pyrki löytämään itselleen yhteiskunnan avainpaikkoja, joita olivat telakat ja jalostamot joissa heillä oli selkeä toimintaohjelma. Ei se ollut yllättävää ja kyllä siinä oli pakko firman hallinnossa olevien myös pitää varansa, ettei antanut asioiden mennä liian pitkälle, eikä sopinut olla erityisen sinisilmäinen”.

Sundqvistin mukaan ”asia saattoi näyttää päällisin puolin harmittomalta, mutta taustalla oli suunnitelma järjestelmällinen vyörytys menossa jne. mutta ei tässä ollut mitään erikoista sinänsä, tähänhän vastasi sitä tilannetta joka vallitsi ay-liikkeessä ja työpaikoissa ja teollisuudessa, joka vallitsi työpaikoilla koko sodan jälkeisen ajan. 70-luku oli se vuosikymmenen, jolloin käytiin ikään kuin viimeinen taistelu”.

Sähkömiehiä ei saatu kiihdytyslakkoon

Vuosikokouksessa 1972 oli paikalla jo 15 osaston jäsentä sekä neljä Pekeman sähkömiestä. Heidät hyväksyttiin uusiksi jäseniksi Pekeman työhuonekuntaan. Högströmin tekemän pöytäkirjan mukaan on keskusteltu vilkkaasti suurten teollisuusliittojen yrityksestä pitää sähkömiehet omina jäseninä. Mukana oli Sähköliiton osastosihteeri Vainio. ”Selvisi että meillä olisi monta asiaa neuvoteltavaksi sen jälkeen kun saadaan työnantaja ymmärtämään, että työehtosopimus sitoo heidät siihen”.

Sähkömiehet totesivat vuonna 1973, että ”yleisen työmarkkinaratkaisun kohtaamat vaikeudet olivat sitä luokkaa, että SAK vetäytyi kokonaisratkaisusta. Työehtosopimukset jäivät kokonaan liittojen neuvoteltaviksi. Neuvottelujen venymisen vuoksi liitto joutui käyttämään jo pieniä pakotteita työnantajaliiton taivuttamiseksi, nimittäin ylityöstä kieltäytymistä. Osaston alueella toimivat pääalan ammattiosastot kosivat osastoa mukaan vuorokauden kestävään, niin sanottuun neuvottelujen kiihdytyslakkoon. Tästä osaston jäsenet pidättäytyivät sataprosenttisesti. Neste Oy:ssä edellä mainitun lakon jälkiselvittelyt johtivat pääalan lakkoon, joka kesti runsaat viisi viikkoa. Tämän ajan osastomme jäsenet jatkoivat töittensä tekemistä normaalisti. Jäsenistö on noussut vuoden alun 74:stä vuoden lopun 88 jäseneseen, ja järjestäytymisaste on lähes sata prosenttia. Osastossa toimii myös Pekeman

työhuonekunta, jossa on jäseniä noin 20. Merkittävin asia on ollut olosuhdelisien kartoitus ja esitys työnantajalle, jonka vastausta odotellaan”.

Ei palkasta vaan periaatteesta

Ahti Korkiakoski painotti neljännesvuosisata myöhemmin tapahtumia muistellessaan, että kyse ei ollut palkkataistelusta vaan periaatteesta. Keväällä 1973 Porvoon jalostamolla punnittiin, kunnioitetaanko luottamusmiesjärjestelmää, ja mikä on ammattijärjestöjen sekä luottamusmiesten voima. Korkiakosken mukaan Ovaska oli ”kirkasotsainen taistolainen”.

Ammattiosaston nimissä Veikko Lyhty ilmoitti kirjallisesti – kuten työmarkkinakäytännöissä on yleistä – että osasto ei hyväksy minkäänlaisia laittomuuksia. Korkiakoski on omissa muisteluksissaan myöntänyt, että lain määräämää ennakoilmoitusta työtaistelun alkamisesta ei tehty. Silti hän luonnehtii Lyhdyn toimintaa hajottamiseksi.

”Lyhty ja Hellsten vetäytyivät välittömästi koko hommasta, heillä ei ole tämän kanssa mitään tekemistä”.

Työväentalolla pidettiin ammattiosaston kokous, jossa ratkaistiin lakon jatkaminen tai lopettaminen. Korkiakoski järjesti koeäänestyksen, jossa mielipiteet mitattiin seisaalleen nousten. ”Porukka oli minun ja Lintusen takana aivan sataprosenttisesti”.

Tilanteesta hyvin perillä ollut Tiedonantaja-lehti tiivistä huhtikuun puolivälissä jalostamon tapahtumat näin: ”Porvoon jalostamon paikallisjohto erotti 13.4. työtaistelussa olleen tuotantomiehen sopimuksettoman tilan vallitessa. Tilanne syntyi kun eteenilaitoksen työläiset sopivat tukitoimista kuljetusosaston työolojen parantamiseksi. Päätöksen mukaisesti yksi eteenilaitoksen uuneista pidettiin kylmänä. Työnantajan vaatimuksesta huolimatta kieltäytyi eräs tuotantomies aloittamasta uunin lämmitystä jolloin hänet erotettiin.

Kemian liiton hallitus käsitteli asiaa 15.4. ja päätti, että erotettu tuotantomies on otettava takaisin, kuljetusosaston työolot saatettava kuntoon ja annetut varoitukset peruttava. Ellei asioita saada järjestykseen 17.4. ryhtyvät Porvoon jalostamon työläiset työtaisteluun. Tiedonantajalle työläiset toteavat, ettei tämä ole ensimmäinen kerta, kun jalostamon paikallisjohto käyttää 30-luvun keinoja työläisten alistamiseksi. Jalostamon ammattiosasto onkin tehnyt esityksen eräiden työsuhteasioissa toimivien henkilöiden siirtämisestä vähemmän vastuunalaisiin tehtäviin”.

Kärjistyvä tilanne

Porvoossa ilmestynyt maakuntalehti Uusimaa uutisoi keskiviikkona 18.4. Nesteen kiristyneestä tilanteesta. Työntekijät olivat ilmoittaneet, että lakko alkaa klo 15. Sen sijaan työnantajat kertoivat, että neuvottelu jatkuu.

Seuraavana päivänä Tiedonantaja otsikoi: ”Eteenilaitos pysähtyi 18.4. kello 15.00. Kemianliitto tuki Nesteen työläisten taistelua”. Samaisena torstaina, huhtikuun 19. päivänä Uusimaa puolestaan uutisoi: ”Nesteen liekki sammui. Stymer ja Pekema uhattuina”. Viikkoa myöhemmin uutisotsikoissa kerrottiin, että ”Nesteen lakko laajeni tiistaina”. Torstaina, 26.4. Tiedonantaja kirjoitti, että ”Kyseessä on työläisten oikeus järjestäytyneeseen ammattiyhdistystoimintaan, etujensa puolustamiseen sekä irtisanomissuojaan”.

Samaan aikaan valtakunnassa kiisteltiin Nesteen jalostamotoiminnan laajentamisesta. Uuden jalostamon sijoituspaikaksi oli aluksi kaavailtu Tvärminneä Hankoniemellä, mutta luonnonsuojelusyistä alue jäi pois laskuista. Sitten oli esillä Kettelin alue Pyhämaalla Uudenkaupungin lähistöllä, mutta sen rakentamiskustannukset avomeren rannalle voivat nousta kohtuuttomiksi. Lakon johdosta lehdissä alkaa kiertää arvioita siitä, että ”Kettelin jalostamon hinta tuhlataan neljän viikon

lakolla.

Eduskuntakysely

Heti ensimmäisenä Vapun jälkeisenä arkipäivänä, eli 2.5.1973 jättävät sosialidemokraattiset kansanedustajat Tellervo M. Koivisto ("Tampereen Tellervo"), Ralf Friberg, Kaisa Raatikainen, Seppo Tikka, Ilkka Taipale ja Pirkko Työläjärvi eduskuntakyselyn Suomen hallitukselle, mihin toimenpiteisiin se aikoo ryhtyä "syntyneen työtaistelutilanteen selvittämiseksi siten, että työntekijäin miltei yksimielinen kanta ratkaisussa toteutetaan, ja demokratian laajentamiseksi henkilöstöpolitiikan osalta valtionjohtoisissa yrityksissä yleensä ja erityisesti Neste Osakeyhtiössä?"

Kyselyn perusteluna allekirjoittajat lausuvat, että ..."Porvoon jalostamoilla jo pitkään esiintyneet, työntekijäin kannoista ja eduista piittaamattomat ratkaisut henkilöstöpolitiikassa ja samoin suhtautuminen ammattiyhdistysliikkeeseen yleensä eivät edusta edes maamme tuotantolaitoksissa yleisesti varsin pitkälle hyväksytyjä normeja, vaan jäävät huomattavasti niiden alapuolelle".

Myös SKP:n kansanedustaja Lauri Kantola teki asiasta oman eduskuntakyselyn.

Tiedonantaja seuraa työtaistelua tunnollisesti. Toukokuun 5.päivän numerossa lehti kertoo laajassa jutussa, että "Nesteellä taistellaan työläisten demokraattisista oikeuksista". Lakkokokouksesta otetuissa kuvissa mikrofoniiin puhuvat ylempänä Ahti Korkiakoski ja alempana Rauno Lintunen. Jutussa kerrotaan, että raaka-ainetoimitusten loputtua koko Porvoon alueen uuden kemian teollisuuden toiminta on vaikeutunut. Lämmitysöljyä toki saadaan vielä jonkin aikaa varastoista, vaikka mitään kuljetuksia Nesteeltä ei lähdekään.

Kevään numeroissaan Tiedonantaja muistuttaa uudelleen, että "Valtiojohtoisen Nesteen johto on rettelöinyt työläisten kanssa jo pitkään eri kysymysten yhteydessä".

Lakkotoimikunnan puheenjohtaja Rauno Lintunen kertoo työläisten esittäneen, että välttämättömät öljytoimitukset suoritetaan normaalisti sairaaloille, kouluille ja muille sosiaalisille laitoksille. Nesteen johto on kuitenkin ilmoittanut, ette mitään kuljetuksia suoriteta niin kauan kuin työläiset ovat lakossa. Lintunen hämmästelee Nesteen johdon vastuuttomuutta yhteiskunnan varoista, koska laskelmien mukaan neljän viikon lakko tulee maksamaan suunnilleen saman verran kuin uuden jalostamon rakentaminen Pyhämaalle.

"Nesteen hallintoneuvostossa on vasemmistoenemmistö, mutta yhtiön johtoa ei ole edes yritetty panna järjestykseen asiassa joka sinänsä on pieni, mutta periaatteellisesti erittäin tärkeä työväenliikkeelle".

Kemian työehtosopimuksista päästään sopuun maanantaina, mistä Suomen Sosialidemokraatti kertoo seuraavana päivänä. KTL ilmoittaa samalla, että Porvoon jalostamon työselkkaus pidetään erillisenä asiana työehtosopimuksista.

Rahat ei tahdo riittää

Tiedonantajassa 10.5. Rauno Lintunen kertoo, että lakko kestää, mutta rahat eivät tahdo riittää. Liitto maksaa kyllä lakoavustuksia, mutta lakko-organisaation toiminta vie jatkuvasti yhä suurempia summia. Tilanteesta on tiedotettu muille ammattiosastoille sekä Porvoon seudun työläisille kirjeitten ja lentolehtisten välityksellä. Lakkolaiset vetoavat vakavasti: Nesteen lakko tarvitsee nyt taloudellista tukea. SAK:n hallituksen työvaliokunnassa tuen antaminen jäi pöydälle. Lehti soimaa puheenjohtaja Niilo Hämäläistä, koska tämä on selittänyt lakkoa "Laittomaksi". Myöskään valtakunnansovittelija Erkki Sunilan johtamissa sovintoneuvotteluissa ei ole päästy eteenpäin. Muutamat Helsingin suuret metalliosastot ovatkin lähettäneet tukirahaa.

Torstaina, 10. 5. Suomen Sosialidemokraatissa, ”Demarissa” julkaistiin Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliiton SNK:n Uudenmaan piirin vaatimus Nesteen johdon vaihtamisesta. Piiri vaati, että ”sosialidemokraattista nuorisoa Neste Oy:n hallintoneuvostossa edustava SNK:n puheenjohtaja, opetusministeri Ulf Sundqvist tekee asiasta aloitteen seuraavassa hallintoneuvoston kokouksessa”.

Puhelinmotti Porvoossa ja Loviisassa

Työtaistelukeväästä riitti uutisoitavaa. Toukokuun 11.päivänä otsikoihin nousi Sähköliiton jättämä lakkovaroitus Voimalaitosten työnantajaliitolle. Kaksi viikkoa kestänyt pankkitoimihenkilöiden lakko kuitenkin päättyi kuun puolivälissä.

Demarissa, 12.5. on Kiljavan luottamusmieskurssin kannanotto. ”Työnantajan tulisi tuntea työsopimuslain 17. pykälän kolmannen momentin sanonta, joka kieltää työntekijöiden eriarvoisen kohtelun. Luottamusmieskurssi arvelee, että STK haluaa valionjohtoiset laitokset omien etujensa uranuurtajaksi. Kurssi vaatii Nesteen vastuussa olevan johdon vaihtamista ja valtiojohtoisten yritysten irrottamista Työnantajajärjestö STK:sta, sekä yhteiskunnan kontrollin alaisen valtion työmarkkinaorganisaation perustamista. SAK:lta luottamusmieskurssi toivoo nykyistä määrätietoisempaa toimintaa kiistan selvittämiseksi työläisten oikeutettujen vaatimusten pohjalta.

Samaan aikaan Uusimaa otsikoi avoimista sopimuksista kumpuavista tilanteista: ”Porvoo puhelinmottiin, rakennusalalla tilanne kiristyy”. ”Työehtosopimusosalalla tilanne näyttää kiristyvän päivä päivältä. Teknisten lakon seurauksena Porvoo ja Loviisa joutuivat puhelinmottiin tilaajavalintaisten puhelinyhteyksien katkettua”.

Kekkonenkin sekaantui

Suomen Kuvalehti julkaisi 18. toukokuuta nimimerkki Liimataisen kolumnin, jonka otsikkona on ”Tasavallan vähittäismyynti”. Tuohon aikaan jo hyvin moni tiesi, että nimimerkin taakse kätkeytyy presidentti Urho Kekkonen. Kirjoittajasta tuntuu, kuin ”jonkinlainen keväthulluus olisi iskenyt Suomen ahkeraksi mainostettuun kansaan”. Nimimerkki tuskailee jatkuvasti lisääntyviä lakkouutisia. Erityisesti pari niin sanottua arvovaltalakkoa kaihertaa nimimerkin mieltä, ja toinen näistä on Sköldvikin työtaistelu, jossa ”Liimataisen” mielestä kysymys on ”yhden työläisen tulevasta työpaikasta”. Periaatekysymykset ovat kirjoittajan mielestä hankalia: ”palkkaerimielisyydet voidaan ratkaista mätkäisemällä lisää pennejä, mutta periaatekysymyksistä ei selvitä muulla kuin vastapuolen hartioiden mattoon painamisella”. Liimatainen-Kekkonen kirjoittaa, että tälle keväälle on ominaista entistä suurempi sekavuus ja vastuuttomuus. SAK ja sen suuret liitot saavat synninpäästön, koska niiden vaatimukset eivät vahingoita maan taloutta. Sen sijaan teknisten puolelta tullut uhkaus Dipolin turvallisuuskonferenssineuvottelujen keskeyttämisestä saa nimimerkin huudahtamaan: ”Sillä olisikin tehty todella isänmaallinen teko!”. Kaikkiaan Kekkosta tuntuu harmittavan, että asioita ei saada hoidetuksi ilman lakkoja. ”Työntekijäjärjestöt ovat meillä siksi voimakkaita, että ne kykenevät neuvotteluissa – joskus lakolla uhaten viemään oikeutetut vaatimuksensa läpi”.

Työnantajan nöyrytmistä odotellaan

Voitto Sonninen antaa paikallislehdelle haastattelun jossa hän toteaa, että ”Hyvä kun vaimolla on töitä”. Rauno Lintunen puolestaan toteaa lakonisesti, että ”Kaikki lakot päättyvät aikanaan, niin myös tämä”. Sonnisen mukaan Nesteen paikallinen johto teki liian äkkinäisen ratkaisun työriidassa ja työnantaja on menetellyt vastuuttomasti antaessaan asioiden luisua tilanteeseen, missä ne nyt ovat.

Lintunen kertoo, että ”Me täällä lakkotoimikunnassa odotamme koska työnantaja nöyrytyy ja suostuu vaatimuksiimme. Yksityisellä sektorilla ei tämänlaatuinen tilanne kävisi päinsä, sillä kaikki lakot päättyvät aikanaan ja yleensä taloudellisten seikkojen pakottamana. Nesteen johto katsoo, ettei

yhteiskunnan varoilla juuri ole merkitystä. Lintunen sanoo, että kiista on perin juurin periaatteellinen ja saa yhä mielettömämpiä muotoja. Hän vakuuttaa, ettei toverihenki murene työnantajan painostusyrytyksiin.”

Uutisvälineet tietävät myös kertoa, että riita saattaa laajentua myös Naantalin jalostamolle. Äitiinpäivän tuntumassa Yleisradion televisioteatteri esittää kotimaisen näytelmän ”Laukaus tehtaalla”. Ylen ohjelmatoiminnan suunnasta kiistelevät hallinto- ja ohjelmaneuvostot saavat taas uutta puheenaihetta. Suomen Sosialidemokraatti julkaisee Kiljavan luottamusmieskurssilaisten kannanoton:

”Nesteen kyettävä normaaliin neuvotteluun. Vastuussa oleva johto on vaihdettava ja pidämme välttämättömänä, että valtiojohtoiset yritykset on irrotettava STK:sta ja on perustettava valtion oma työnantajaorganisaatio, joka on yhteiskunnan kontrollin alainen”.

Lakon kestänyt neljä viikkoa vetosivat työntekijät hallintoneuvoston. Taistelu on tullut maksamaan jo noin 25 miljoonaa markkaa.

Sopu

Neuvottelijat pääsivät sovintoon 13.5.1973 valtakunnansovittelija Erkki Sunilan johdolla. Asia on ollut esillä muun muassa eduskunnassa kahden eri eduskuntakyselyn takia. Olisi ihme, ellei myös maan hallituksessa ja erityisesti Tamminiemessä olisi seurattu tarkoin, mitä ulkomaankaupan ja idänsuhteiden kannalta keskeisen jalostamon porttien sisällä tapahtuu.

Neljä päivää sovun löytymisen jälkeen Tiedonantaja kertoo, että ”Nesteen lakko päättyi työläisten voittoon. Hyväksytty välitysesitys ei sellaisenaan vastaa täysin työläisten vaatimuksia, mutta sen pohjalta on määrä toteuttaa lakkolaisten vaatimat toimenpiteet.

Sunilan johtama liittotasoinen selvittelytoimikunta pääsi yksimielisyyteen lakon lopettamisesta ja kahden toimikunnan asettamisesta tutkimaan lakkoon johtaneita syitä ja yhtiön työvoimapolitiikkaa yleensä. Työriidan syitä selvittävän toimikunnan työskentelyajalta maksetaan erotetulle tuotantomiehelle täysi palkka ja rikkurina esiintynyt autonkuljettaja siirretään muihin tehtäviin. Työnantajapuolen ilmoituksen mukaan lakko on tullut maksamaan 25 miljoonaa markkaa”. Tiedonantaja huomauttaa myös, että ”Lakkotapahtumat paljastivat myös hallituksen ja eduskunnan voimattomuuden”.

Tiedonantajan jutussa lakkotoimikunnan puheenjohtaja Rauno Lintunen kertoo, että työläiset vaativat yhteisesti toimeenpantuun työtaisteluun osallistuneen työtoverinsa erottamisen peruuttamista sekä rikkurin siirtämistä muihin tehtäviin sekä työtaistelun aikana työntekijöille annettujen varoitusten peruuttamista. Jutussa on haastateltu myös eteenilaitoksen työturvallisuusmiestä Erkki Laukkasta.

”Kemiäntyöntekijäin liiton sosdem enemmistö aiheutti lakossa olleille työläisille melkoisen pettymyksen suosittelemalla hyväksyttäväksi työnantajan vesitystarjousta, jolla koko asia pyrittiin kiertämään”. Yritys torjuttiin peräti kahdessa äänestyksessä, Tiekkari kertoo.

Jutussa kerrotaan myös, että työläisten käsityksen mukaan Nesteen johto olisi ollut valmis neuvotteluratkaisuun, mutta taustalla painostaa työnantajajärjestö STK. Sen kovan linjan politiikkaan ei hyväksy minkäänlaisia työläisille tehtyjen vääryyksien oikaisuja. Nesteen työtaistelu katsotaan STK:ssa suureksi arvovaltakysymykseksi. Työläiset uudistavat vaatimuksensa valtiojohtoisten yritysten irrottamisesta STK:sta.

Lakkotoimikunnan sihteeri Ahti Korkiakoski toivoo samassa jutussa, että tilannetta

käsiteltäisiin edelleen ammattiosastoissa. ”Mukana tiiviissä lakkorintamassa ovat kommunistiset ja sosialidemokraattiset sekä puolueettomat työläiset rinta rinnan, kertoo Korkiakoski, joka itse on sosialidemokraatti”, Tiedonantaja kirjoittaa.

SKP:n Uudenmaan piirikomitea antoi kahta päivää aikaisemmin julkilausuman, jolla tuettiin lakkolaisia. Kokouksessa suoritettiin hattukeräys, minkä lisäksi piirikomitean lahjoituksesta kertyi lakkokassaan yhteensä 230 markkaa.

28.5. oli ratkaiseva päivä muissa auki olevissa työehtosopimusneuvotteluissa. Elintarvikealalla sentään syntyi sopimus.

”Tuli työvoitto”

Selkävoitto jäi saavuttamatta, kommentoi Sunilan sovintoesitystä osaston rahastonhoitaja Toivo Tuohimaa. Uusimaan haastattelussa Tuohimaa myöntää, että kompromissista voidaan lopullinen tilinpäätös tehdä vasta sitten, kun Sunilan esittämien toimikuntien ratkaisut valmistuvat. Tuohimaan mielestä lakolla kuitenkin saavutettiin periaatteellinen voitto. Ammattiyhdistysliikkeen periaatteista ei tingitty tippaakaan. Lakko oli myös opetus. Sen aikana kouliintui uusi työväki todelliseen työtaisteluun.

Kauppa- ja teollisuusministeri Jan-Magnus Jansson vastasi Tellervo M. Koiviston ja viiden muun sosialidemokraattisen kansanedustajan kyselyyn kesäkuun 1. päivänä. Työtaistelu on päättynyt, mutta hallitus tulee edelleen seuraamaan työselkkauksen syiden ja Porvoon jalostamon työsuhteisiin liittyvien ongelmien selvittämistä, ministeri lupasi. Kantola peruutti syksyllä oman eduskuntakyselynsä.

Uusimaa kertoi työhön paluun alkamisesta, mutta heti kesäkuussa oltiin taas tilanteessa, jossa vaihtoehtoina on sovinto tai uusi lakko. Sunilan johdolla käydyissä neuvotteluissa tarkemmat ratkaisut saatiin siirretyksi työryhmiin, joista ei ole tulosta tullut. ”Vaatimuksista emme tingi”, kertovat yhteiskuvalla höystetyssä haastattelussa Korkiakoski ja Lintunen. Uuteen lakkoon ollaan valmiita kesäkuun 15. päivän jälkeen, ellei asioista sitä ennen sovita.

Uusimaa julkaisee palstaa nimeltä Työmiehen arkea. Siinä nimimerkki Työmies – mitä ilmeisimmin Korkiakoski – selvittää, miten laivoilla ja rakennuksilla tuotanto sujuu häiriöttä. Työntekijällä on vapaus tulla laivaan ja liittyä liittoon tai mennä muualle. ”Luulisi tosiaan, että työnantajalle olisi helpompaa tarjota työntekijälle ammattiosaston liittymiskaavake heti työhönottotilaisuudessa kuin kärsiä suuria tuotannon menetyksiä ja olla jatkuvassa epävarmuuden tilassa”. Kirjoittaja tähdentää, että ay-liike on ja pysyy vahvana Suomessa. Automaation edistyessä tehtaat ja laitokset ovat entistä haavoittuvampia, sillä yksi työntekijä voi pysäyttää pitkän tuotantoketjun. Esimerkiksi Eteenillä juuri tämä riitatapaus osoitti sen ja yksi mies voi lopettaa Nesteen sataman laivaukset sekä neljä miestä voi pysäyttää koko laitoksen, jos he kieltäytyvät työstä.

Uusimaa on haastatellut myös työtaistelumyrskyn silmässä olevaa tuotantomies Ilkka Ovaskaa. Hän on 23-vuotias, Tervolasta Sköldvikiin 2,5 vuotta sitten tullut nuorimies. Hänen haastattelunsa on otsikoitu: ”Yhteishenki ei rakoile”.

”Se oli kyllä koko porukan päätös että ennen ei uuniin kosketa, ennen kuin kaveri lähtee tai liittyy liittoon. Samaa aikaan työskenteli työmaalla eräs toinenkin järjestäytymätön työmies, mutta hän liittyi välittömästi ammattiliittoon.

”Toverit ovat kertoneet, että ollaan sitten lakossa vaikka kuukausikaupalla ja voihan tästä välillä käydä vilkaisemassa Pohjois-Suomen kevättä”. Ovaska toteaa että mikäli hänen työsuhteensa Nesteen kanssa purkautuu, varmasti useat työtoverit lähtevät myös. ”Niin yksimielistä porukka on, periksi ei anneta tippaakaan”. Korkiakoski ja Lintunen puolestaan sanovat, etteivät he toivo uutta

lakkoa.

Lopultakin kesäkuun loppupäivinä työryhmissä saadaan aikaan ratkaisut: Uusimaan otsikoiden mukaan ”Ovaska hetkeksi Kemiin varastolle, Aarnio takaisin auton rattiin”. Myöhemmin ilmenee, että Ilkka Ovaska jää pysyvästi töihin kotiseudulleen Lappiin.

Vaihteleva ja raskas vuosi

Vuosikokouksessa 1973 toimitettiin kokouksen puheenjohtajasta suljettu lippuäänestys. Vuosikertomuksessa Veikko Lyhty sanoi, että kulunut vuosi oli vaihtelevaa ja alkuvuodesta raskastakin aikaa ammattiosaston toiminnassa. Esillä olivat vuorojärjestelmäkysymys ja työtaistelu. Tilanne tasaantui syksyyn mennessä. Nyt työaikakysymyksistä etualalla on kolmivuorotyöntekijäin työajan lyhentäminen. Pyrkimyksenä on saada vuorotyöolisistä yhteinen esitys Paperiliiton, Metalliliiton ja Kemianliiton kesken. Tavoitteena on lisien huomattava korottaminen.

Toiminta- ja tilikertomuksesta käytiin vilkas keskustelu. Siinä esitettiin mm. ettei toiminta ole ollut niin tuloksekasta kuin on toivottu.

Vuoden 1973 aikana Suomessa käytiin 1009 työtaistelua, osallistujia 678 200 ja lakkopäiviä 2 496 900. On liittokohtaisten sopimusten vuosi. Palkat nousivat noin 11,1 prosenttia. Vuosilomalain uudistus meni eduskunnassa läpi. Loman pituudeksi säädettiin 24 – 26 työpäivää. Syyskuussa kenraali Pinochetin johtama sotilasjunta kaappasi vallan Chilessä. Öljykriisi järkytti kansantalouksia. Öljyntuottajamaiden järjestö OPEC korotti rajusti raakaöljyn hintoja. Suomessa säädettiin energian säästöön tähtäviä lakeja.

Vuonna 1974 solmittiin 22 kuukauden pituinen työmarkkinaratkaisu. Se kantaa pääneuvottelijansa Seppo Lindblomin nimeä. Sopimuskorotus on 11,3 prosenttia. Lisäksi luvataan verohelpotuksia, seitsemän kuukauden äitiysloma, lapsilisiä korotetaan ja annetaan ansiokehitystakuu. Laki työsuojeluvaltuutetuista säädetään.

Työtaisteluiden määrä kaksinkertaistui kahden vuoden takaiseen verrattuna. Lakkoja kirjattiin 1788, osallistujia oli 370 700 ja työtaistelupäiviä oli yhteensä 434 800. Ensimmäiseen öljykriisiin päättyy Suomen ”kasvun kultainen kausi” joka alkoi Korean sodan synnyttämästä viennin kasvusta sekä kotimaisesta talouskasvusta 1950-luvun alussa.

Noina vuosina pääluottamusmiesvaaleihin osallistui yli kolmesataa jäsentä. Esimerkiksi vuodelle 1975 Matti Hellsten valittiin 230 äänellä. Rauno Lintunen sai 97 ääntä ja yksi lippu hylättiin. Varapääluottamusmiesvaalissa valituksi tuli Tapio Paananen 201 äänellä, Voitto Paappasen saadessa 115 ääntä. Yksi lippu hylättiin.

Sähkömiesten olosuhdelisät

Sähkömiehet olivat aloittaneet neuvottelut olosuhdelisistä heti osaston alkuaikoina. Esimerkiksi 9. maaliskuuta 1966 toimikunnan kokouksessa annettiin luottamusmiehille tehtäväksi laatia luettelo eri kohteista. Tuolloin haviteltiin muun muassa korkeuslisästä 2 markkaa tunnilta, mikäli työkohte on kolmea metriä korkeammalla. Savupiipussa työskentelystä tulisi saada 50 markkaa päivässä ja yli 25 metrin kolonneista 25 markkaa päivässä, likaisentyönäiseksi 40 penniä tunnilta ja vaarallisesta työstä lisää markka tunnilta. Saman vuoden syksyllä lentovalojen korjauksesta maksettiin kolmen tunnin työstä 12 tunnin palkka ja suolanpoistajan sisällä tapahtuvasta työstä 16 tunnista 21 tunnin palkka. Asiat etenivät hitaasti. Välillä piti patistella myös omaa liittoa. Helsingissä käydyissä olosuhdelisäneuvotteluissa päädyttiin kahteen vaihtoehtoon, joista ammattiosasto teki valintansa 14.6.1964. Kokous päätti hyväksyä työnantajan tarjoaman 30 markkaa kuukaudessa, kun se sidotaan ensimmäiseen palkkaluokkaan ja asiasta tehdään kirjallinen sopimus.

Lyhty johtoon arvalla

Kunnossapidon puolella työskentelevä sorvaaja Veikko Lyhty oli tullut ammattiosaston puheenjohtajaksi ensimmäisen kerran arvan ratkaistessa tasaisen äänestyksen. Ari Kekkinen mielestä ”Lyhty otti nopeasti osaston haltuunsa”. Kekkinen muistaa Lyhdyn ”helkkarin vahvana persoonana. Hän oli tyyppillinen poliittinen henkilö, oli myös äärimmäisen vahva. Kun varsinainen työehtosopimus liittojen kesken tehtiin, Veikko operoi vielä työnantajapuolen kanssa pikku lisiä”.

Ulf Sundqvistin mielestä Lyhdyn onnistuminen perustui toisaalta hyvään henkilökemiaan ja toisaalta siihen että Veikko taitavana kaverina loi suhteet ylimpään johtajaan ja hän käytti niitä suhteita hyväksi - jopa niin hyvin, että se aiheutti kitkaa ja kateutta ammattiosastojen välillä, Sundqvist sanoo. Hän muistuttaa, että SAK:laisten liittojen jäsenet olivat vain yksi porukka; myös toimihenkilöporukka oli hyvin aktiivinen ja sen kärkihahmot olivat varsin näkyviä ja vaikutusvaltaisia.

Sähkömiehet moittivat keskusjärjestöä

Sähköosasto myötäili aikakauden laaja-alaisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen henkeä moittien maan hallituksen laatimaan elvytyspakettia. Valmistavan vuosikokouksen julkilausumassa osasto moitti SAK:ta, koska se on suostunut luopumaan sovituista palkantarkistuksista ja siirtänyt kevään palkankorotuksia. Osasto vaati Sähköliittoa irtisanoutumaan SAK:n päätöksistä ja vaati liitolta toimenpiteitä vapaiden lauantaiden saamiseksi työehtosopimukseen. Vallitsevaan talouskriisiin osasto esitti yhdeksi ratkaisuksi ulkomaankaupan suuntaamista ”lännen sijasta Neuvostoliiton ja muiden kriisivapaiden SEV- maiden markkinoille”. Valmistavan vuosikokouksen valtuuttamina julkilausuman ovat laatineet Aarto Tuominen, Hannu Tuominen ja Viki Heikkinen.

Mankka todistajaksi

”Alkuaikojen kokouksissa äänestettiin kaikesta”, muistelee Tapio Paananen kesällä 2013. ”Demareilla oli osaston toimikunnassa kahdeksan paikkaa, kommunisteilla kaksi; siitä huolimatta demarit aina hävisi; Ahdin takia. Ahti oli aina eri mieltä oman joukon kanssa. Olin 70-luvulla pääluottamusmiehenä, kun taloon tuli taistolaisporukka. Sitä ennen olin 1973 osaston sihteeri. Joka pöytäkirjasta äänestettiin, ja seuraavassa kokouksessa äänestettiin, onko se oikein kirjoitettu. Esitin Lyhdylle, että eikö ammattiosasto voisi ostaa mankan - pannaan se kokouksen alussa päälle - ja kirjoitin pöytäkirjan mankan perusteella. Vielä senkin jälkeen muutamassa kokouksessa taistolaiset väitti että Paananen sää olet kirjoittanut väärin. Sanoin että kuunnellaan. Se oli tosi tiukkaa. Älytöntä hommaa, hukattiin aikaa turhuuteen”.

Valmistava vuosikokous 24.11.1976 pidettiin Porvoon-talon juhlasalissa. Läsnä 104 osaston jäsentä. Kokousvirkillijoina osaston puheenjohtaja Veikko Lyhty ja sihteerinä Erkki Laukkanen. Pöytäkirjan tarkastajiksi 3; Paappanen, V. Niskanen, E. Aaltonen.

Pääluottamusmies Paananen ilmoitti syksyn palkankorotusten jäänen pöydälle yhtiön ja osaston neuvottelijoiden välillä. Toimihenkilöiden palkkioita korotettiin nykyisestä 50 mk/kk 70 markkaan, Laukkanen olisi pitänyt palkkiot entisellään. Toimikunnan talousarvioesitykseen sisältyi 3 eriävää mielipidettä (Lintunen Laukkanen, Näränen). Koeäänestyksen jälkeen hyväksyttiin taloudenhoitajan laatima versio.

Puheenjohtajaehdokkaita oli kaksi, Lyhty ja Paappanen. Toimikunnan vaalitivasta tehtiin kaksi kannatettua esitystä. Lintunen esitti, että pidetään yksi vaali, jossa 10 eniten ääniä saanutta on varsinaisia ja 10 seuraavaksi eniten saanutta on varajäsenet. Kokouksen päätökseksi tuli Paanasen muutama kertaan täsmentämä esitys, jonka mukaan varsinaiset ja varajäsenet valitaan erikseen. Asetettiin 50 ehdokasta, joista 2 kieltäytyi.

Pääluottamusmiesten vaalista tehtiin kaksi esitystä joista äänestettiin. E. Aaltonen esitti,

että vaalissa on varsinaiset ja varapääluottamusmiehdokkaat erikseen. V. Paappanen esitti edellisvuotena käytettyä menetelmää, jossa kaikki ehdokkaat ovat samassa vaalissa ja eniten ääniä saanut on pääluottamusmies ja toiseksi eniten ääniä saanut on varapääluottamusmies. Aaltosen esitys voitti äänin 72 – 24. Ehdokkaiksi Paananen ja Lintunen.

Vuosikokouksessa muutamaa viikkoa myöhemmin, 14.-15.12.1976 toimi vaalitoimikunnan puheenjohtajana Arimo Voutilainen. ”Ensimmäinen äänestäjä Jukka Tenhovuori totesi urnan tyhjäksi, jonka jälkeen urna suljettiin, sinetöitiin ja lukittiin sekä avaimet annettiin puheenjohtajan haltuun”. Vuotta 1977 koskien vaaleissa annettiin 579 ääntä, johon sisältyvät työhuonekunnan 12 ääntä. Pääluottamusmieheksi valittiin Tapio Paananen 321 äänellä. Rauno Lintunen sai 178 ääntä. Varapääluottamusmieheksi Markku Vaniala 321 äänellä. Voitto Paappasta äänesti 229 jäsentä. Kokonaan hylättyjä äänestyslippuja oli 7, puoliksi hylättyjä 3.

Seuraavana vuonna Tapio Paanasen äänisaalis oli 409, Rauno Lintunen sai 183 ääntä. Varapääluottamusmieheksi valittiin Markku Vaniala 307 äänellä. Vastaehdokas Voitto Sonninen sai 265 ääntä.

Tappouhkaus

”Pottumaisimpia hommia oli se että 70- luvun puolenvälin jälkeen ammattiosaston toimitsijoille lähetettiin ruskeita kirjekuoria Helsingistä: niissä haukuttiin työnantajan perseennuolijoiksi ja uhattiin tappaa. Minäkin olen saanut sellaisen kirjeen jossa sanotaan että jos ette lopeta tätä hommaa niin teidät tapetaan. Ei allekirjoituksia, Helsingin leima. Osaston taloudenhoitaja yritti ottaa asian esille ja sanoi, että kirje on kirjoitettu osaston kirjoituskoneella, kukahan lienee lähettänyt. Kyllä me taisimme tietääkin...”

”Ammattiosastona järjestettiin eteenilaitoksella työsuojeluasiamiesten vaali: taistolaisporukka yövuorossa rikkoi vaaliurnan ja paskansi siihen. Rakennettiin uusi vaaliurna. Sovittiin, että kaverit jotka oli toimikunnassa eteeniltä mukana, oli urnaa valvomassa koko ajan. Lintunen väitti ettei ole osastolla oikeutta järjestää sitä vaalia ja me vastattiin että kyllä on, se on sopimusasia, ei lakisääteinen”.

Tapio Paanasen kertomus on myös dokumentoitu 12. tammikuuta 1978 osaston tiedotteessa, jossa luetellaan työsuojeluyhteistyösopimuksen mukaiset työsuojeluasiamiehen valinnat. Eteenin kohdalla kerrotaan näin: ”Uusintavaaleissa rikottiin vaaliurnaa ja sabotoitiin muutoinkin vaaleja, joten valintoja ei voida ilmoittaa, ennen kuin vaalit on asiallisesti, päätösten mukaisesti suoritettu”.

”Soitin kerran eteenilaitoksella ja sanoin että tulen käymään siellä niin jutellaan asioista. Puhelimeen vastannut kaveri sanoi että jos tänne tulet niin sut tapetaan”.

Yhtiöpolitisoitunutta aikaa

Tapio Paananen muistelee Veikko Lyhdyn aina sanoneen, että hän ei ole koskaan siellä missä on pilkkaajat. ”Veikko ei halunnut huudella yksityiskohtaisia mihinkään. Hänellä oli semmoinen ominaisuus. Raaden kanssa tehdyistä sopimuksista hän ei kertonut minullekaan vaikka olin pääluottamusmiehenä; sanoi vaan että asia on hoidettu. Kun Veikko oli liiton hallituksessa, häntä haukuttiin kommunistiksi, ja täällä haukuttiin työnantajan perseennuolijaksi”, Paananen muistelee. Hänen mukaansa Ari Kekkinen oli avainasemassa liiton järjestösihteerinä, koska Veikko luotti Ariin.

”1975 öljypuolella ei ollut edustajaa liiton hallituksessa. Siitä käytiin kisaa”, Ari Kekkinen kertoo. ”Kun sitten öljypuoli sai hallituspaikan, öljynjalostustyöntekijöiden arvostus nousi siihen asemaan mihin se suhteellisesti kuuluikin. Myös työmarkkinapoliittisesti öljypuoli oli vahva

käsikassara liitolle. Poliittisesti ajatellen demarit alkoivat vähitellen ottaa eheytyamisen jälkeen asemaa, eihän ne työläisliiton puolella kovin kommunistein vallassa olisi.

”Kyllähän politisoitunut 70-luku näkyi myös Porvoon jalostamolla, kansandemokraatit nosti päätään mutta myös stalinistit nousivat näkyviin, mikä aiheutti ristipaineita ja erityisesti korostui työehtosopimuksia solmittaessa”, Ari Kekkinen muistelee.

”Salainen” palaveri

Puoluepoliittisella ryhmätoiminnalla on ammattiyhdistysliikkeessä pitkät perinteet. Loogiselta tietenkin tuntuu, että yhteyksiä vahvistetaan puolin ja toisin niihin yhteiskunnallisiin toimijoihin, joilla on samansuuntaiset päämäärät. Kun kommunistien toiminnan kieltävät lait niin sanotun jatkosodan jälkeen kumottiin, kiiruhti SKP organisoimaan puolueen sisälle erillisen ammattiyhdistysjaoston, tavoitteena saada jokaiseen liittoon vastaava elin, ja jokaiselle työpaikalle SKP:n jäsenosasto. SDP organisoivat oman ”A-jaostonsa” noin vuotta myöhemmin. Sodan jälkiselvittelyjen vuosina ei kyse ollut pelkästään työelämän tulevaisuudesta, vaan työmarkkinajärjestöissä käytiin taistelua Suomen poliittisesta suunnasta.

SAK:n eheytyssopimuksessa 1969 poliittisen ryhmätoiminnan oikeutus vahvistettiin. Esimerkiksi SAK:n puheenjohtajan Niilo Hämäläisen johdolla Nesteen ammattiosastot määrättiin vastoin jäsenenemmistön kantaa liittymään Kemian Työntekijäin Liittoon. KTL oli niitä liittoja, joiden sisäinen puoluejako saattaisi heilauttaa koko SAK:n voimasuhteita demareilta kommunistien hyväksi.

Ainakin vasemmistopuolueiden edustajat pitivät yhteyksiä jalostamon työntekijöihin. Nesteen hallintoneuvoston puheenjohtaja Esko Niskanen huomautti eräässä demariaktiivien palaverissa, että hallintoneuvosto ei voi päättää esimerkiksi lakon lopettamisesta.

Työntekijät ja toimihenkilöt saattoivat palavereissa kertoa runsaasti arkisia esimerkkejä yrityskulttuurin hiertymäkohdista. Esimerkiksi johtaja A. pidättää kunnallisilta luottamushenkilöiltä palkan näiden hoitaessa kunnallisia tehtäviään. Kriisitilanteista syytetään vain työntekijöitä. Ennen A:n ja H:n tuloa Porvooseen asiat järjestyivät edes jollain tavoin. Nyt eivät toimihenkilöiden puolella asiat etene ollenkaan. Jopa keskusjärjestöjen sopimuksista tulee paikallista kiistaa.

Johtaja H. on vaatinut pääluottamusmies Matti Hellsteniltä kaikkien esitysten tuomista kirjallisena. Joskus sovittuja asioita perutaan. Liiton kursseille osallistuneilta on poistettu korvaukset, joita on ennen maksettu.

Väliporras jarruttaa

Konttoripäälliköillä tuntuu olevan yksinvalta. Työosastoja pyritään eristämään toisistaan. Yritysdemokratianeuvottelu järjestettiin ensin pääluottamusmiehelle sopimattomaan aikaan ja kun hän olisi saanut ajan sopimaan kokous peruttiin kokonaan. Sopimatta on vain yksi sana: henkilökuntaneuvosto. Sen varjolla pyritään jarruttamaan asian toteutumista.

Ulf Sundqvist sanoi eräässä palaverissa, että puolin ja toisin on hyssytelty ja parannukset ovat omissa käsissä. Sosialidemokraatit ovat yhteisissä neuvonpidoissa tuskailleet, että puolueen imago kärsii ja kommunistit vetävät pisteet kotiin. Osa sosialidemokraatteja oli ajamassa taistolaista lakkotoimikunnan johtoon. Henkilöstöpolitiikkaa tutkimaan on asetettu toimikunta, mutta tulosta ei ole syntynyt. Vaikuttaa siltä, että työnantajain edustajat pyrkivät vastustamaan asian kehittymistä”. Työnantajaedustaja on kuitenkin viestittänyt, että toimikunnassa asioita on käsitelty myönteisesti. Sköldvikiin ollut tullut henkilöstöasioita hoitamaan yksi henkilö ja pääkonttoriin toinen. Eräs syy asioiden hoitamattomuuteen voi olla ajankohdassa ja koko Nesteen laajentamistoiminnassa. Tiedetään myös työntekijöiden vastustava asenne Sköldvikin laajentamiseen, Sundqvist selvitti.

Asioiden selvittely toimikunnassa tuskin tuottaa tuloksia, koska henkilöstöpolitiikkaa hoitavat ovat sillä itse mukana. Henkilöstöhallinto on jarruttanut jopa neuvottelujen käymistä, työntekijäpuolen aktiivit tietävät kertoa.

Ongelmat eivät kohdistu pelkästään lattiatason työntekijöihin. Kun insinöörit liittyivät teknisten toimihenkilöiden keskusliittoon, eräs johtavassa asemassa oleva diplomi-insinööri uhkasi ”kahdessa vuodessa vaihtaa koko insinöörikunnan”.

Johdon työnjako on tietysti selkeä: Yhtiön johtokunta ei ota eikä erota ketään. Toisaalta johtokunta ei saanut kevään -73 lakon aikana tasapuolista tietoa: työntekijäpuolelta tuli yksittäisiä, epäjohdonmukaisia tietoja.

Vuonna 1975 sopimuskorotukset Liinamaan tarkistuksessa ovat 8.7 prosenttia. Kymmeneksi kuukaudeksi solmittu sopimus sisältää lapsilisien korotuksen, erillisverotukseen siirtymisen ja asumistuki uudistuksen. Presidentti Kekkonen ilmoitti, että maassa vallitsee hätätila. Työttömyys kohosi lähelle viittä prosenttia eli hetkellisesti yli 200 000 työttömään. Kekkonen runnoi kokoon niin sanotun hätätilahallituksen, jonka pääministeriksi hän kutsui vanhan ystävänsä, Lapin lääniin maaherraksi eläkepäiville palanneen Martti Miettusen.

Seuraavana vuonna hätätilahallituksen pääministeri Martti Miettunen tekee välitysehdotuksen, joka 10 kuukautta voimassaolevaksi vahvistetulla sopimuksella antaa 7.2 prosentin sopimuskorotuksen. Lisäksi sovittiin ryhmähenkivakuutuksesta sekä työkyvyttömyydestä maksettavasta osaeläkkeestä. Työtaisteluja kirjattiin uusi ennätysmäärä, 3282. Niihin osallistui 512 700 henkilöä, ja työpäiviä hupeni 1 325 500.

Vuoden 1977 Työväenlehtipäivän tuntumassa liiton lehdessä kerrottiin työttömyyden syvenemisestä. Maassa on kaikkiaan 127 000 työtöntä, heistä kemiassa yli 1100.

Henkilöstöpolitiikka remonttiin

Tapio Paananen esittää liiton lehdessä 1977, että henkilöstöpolitiikka pitää panna remonttiin Nesteellä. 27-vuotias Tapio toimii tuolloin päluottamusmiehenä kolmatta vuotta. Syy huonosti hoidettuun työsuhteeseen johtuu yhtiön neuvottelujärjestelmästä. Työnantajapuolella ei ole henkilöitä, jotka pystyisivät paikallisella tasolla tekemään päätöksiä ja myös vastaamaan niistä. Nykyinen systeemi on kuin kesäkelillä hiihtoa, yhtä tyhjän kanssa. Tässä piiryy valtionyhtiöiden yleinen ongelma: alempi henkilö vetäytyy ylempänsä selän taakse, eikä neuvotteluissa ole löydettävissä haarukkaa, jossa voidaan liikkua ja etsiä päätöksiä. Työnantajan edustajat vetäytyvät vikkelästi nollalinjan taakse. Valtionyhtiöissä olisi noudatettava edistysellisempää politiikkaa kuin yksityisellä puolella. Mutta kun valtion laitokset on sidottu STK:hon, ei ole ihme, että edistysellisyys puristetaan lyttyyn.

Juttu on tehty Miettusen hätätilahallituksen kaudella. Paananen myöntää, että jonkinasteinen lama maassa on. Työnantajapuoli ajaa kohti liittokohtaisia ratkaisuja. Silloin saadaan heittää hyvästit talvilomalle ja keskeytymätöntä kolmivuorotyötä tekevien työajan lyhentämiselle, elleivät samojen tilanteiden kanssa painiskelevat liitot tee liittoutumaa ja aja tahtoaan väkisin läpi. Tapio Paananen korostaa, ettei keskitetty ratkaisu ole mikään autuus, jos se tehdään nollalinjalla.

Bentseenilaitoksen riskit

Tammikuun 24. päivänä 1977 työsuojelutoimikunnan jäsen Erkki Piensoho lähettää kirjelmän bentseenilaitoksen turvallisuusriskeistä. Hän pyytää Nesteeltä selvitystä laitoksen olosuhteissa työskentelevien kunnossapito- ja tuotantopuolen työntekijäin puolesta heihin kohdistuvista vaaratekijöistä.

”Huomioon ottaen laitoksen tuomien työllisyys ja kansantaloudelliset seikat sekä edut että petrokemiallisen teollisuuden kehittämisen tärkeyden. Olen myös pyytänyt ammattiosastoni kautta Kemian liittoa selvittämään ja vastustamaan ko. laitoksen rakentamista siksi, kunnes asiasta on saatu tarkka selvitys”.

Lyhty kirjoittaa Työsuojeluhallitukselle

Veikko Lyhty allekirjoittaa 6. huhtikuuta 1977 kirjelmän Työsuojeluhallitukselle. Siinä osasto katsoo, että teknisten lakon johdosta tuotantolaitokset on miehitetty asiantuntemattomilla työnjohtajilla ja ”näin ollen kaikkien turvallisuuden suhteen on otettu valtava riski. Katsommekin, että yhtiön tulisi ajaa laitokset alas työntekijäin turvallisuuden takaamiseksi. Ellei näin menetellä työnantaja vastaa yksin laitosten ja työntekijäin turvallisuudesta”. Osaston näkemyksen vahvistamiseksi kirjelmässä viitataan Työsuojelulain 8. ja 32. pykälään.

Liiton lehden kuvassa valtuusto käy kokouksensa lomassa tutustumassa liiton kesäpaikan Kasiniemen tiloihin. Oikeassa laidassa poseeraavat Rauno Lintunen ja Veikko Lyhty. Lehdessä on myös luettelo liittokokouksen (edustajakokouksen) osastosedustajista: Tapio Paananen, Markku Vaniala, Voitto Sonninen, Eino Aaltonen, Veijo Niskanen, Pentti Honkanen, Erkki Teronen, Rauno Pulliainen, Eero Julkunen.

Vuonna 1977 työtaistelujen määrä puoliintuu edellisestä vuodesta, mutta osallistujamäärä lisääntyy. Se oli 743 800, ja työpäivämenetykset olivat 2 374 700.

Työtaistelu 1977

Vuoden tilastoon sisältyy myös Kemian liiton historian laajin työtaistelu. Kolmipäiväisellä varoituslakolla liitto halusi pehmittää täydellisesti asemiinsa jumittuneen työnantajapuolen sopimishalukkuutta. Työnantajien nollalinjaa vastaan käytyyn työtaisteluun osallistui noin 16 000 liiton jäsentä kaikilta neljältä sopimusosalta. KTL tiedottaa eli liiton lehti julkaisi lakon jälkitunnelmissa kuvan autiolta Nesteen lähettämöltä. Sen etualalla poseeraavat pääluottamusmies Tapio Paananen ja ammattiosaston puheenjohtaja Veikko Lyhty. Normaalisti Porvoon jalostamolta lähtee nelisenkymmentä tankkiautoa tunnissa. Työtaistelun aikana lähti vain pari autoa tunnissa ja niidenkin määränpää selvitettiin hyvin tarkoin. Tapio Paananen kertoi jutussa, että lakko sujui kaikin puolin hyvin. Vain joitakin luovutuskirjoja ja päivämääriä jouduttiin selvittämään, mutta asiat saatiin paikallisneuvotteluissa sovituksi. Lakon aikana jakelu koski vain hätätapauksia. Koulut, palokunnat, poliisi ja posti sekä lasten- ja vanhustenhoitolaitokset ja sairaalat oli rajattu työtaistelukohteiden ulkopuolelle. Työt jalostamalla jatkuivat normaalisti lähettämöä lukuun ottamatta, Paananen kertoi.

Noina aikoina liiton valtuusto esitti voimakkaita vaatimuksia keskiryhmien ja työväenpuolueiden hallitukselle. Keskeinen tehtävä on taloutemme ja työllisyytemme elvyttäminen. Suomen ja Neuvostoliiton kesken solmittu pitkäaikainen sopimus antaa hyvän pohjan hallituksen pyrkimyksille, valtuusto linjasi.

Liiton lehti puolestaan pani merkille, että työnantajapuolella alkaa järki voittaa, kun STK:n 70-vuotisjuhlien tuntumassa toimitusjohtaja Pentti Somerto totesi, että työehtosopimuksia tuskin tehdään ilman nimelliskorotuksia.

Samalla lehden pääkirjoituksessa muistutettiin, että työtaistelu oli työnantajalle osoitus joukkovoimasta, jota liittomme jäsenistö edustaa. ”Varoituslakko sujui rauhallisesti ja täysin liiton antamien ohjeiden mukaan. Joukkovoima oikein käytettynä merkitsee aina järjestäytyynyttä toimintaa, ei vastuuttomuutta ja yhteisistä päätöksistä riveämistä”.

Vuonna 1977 solmittiin kaksivuotinen Liinamaan sopimus. Sen ensimmäisessä vaiheessa

sopimuskorotus on 5.5 %. Lisäksi sovittiin talvilomasta, ansiokehitystakuusta ja turvalausekkeesta devalvaation varalta.

Väliporras kuntoon

”Nesteen väliporras kuntoon” otsikoi liiton lehti Veikko Lyhdyn haastattelun. Taloudellisen laman vuoksi ei Nesteellä ole irtisanottu tai lomautettu yhtään työntekijää. Päinvastoin, työntekijämäärä on lamavuosina tasaisesti kasvanut. Työntekijäpuoli suhtautuu yritykseen myönteisesti. ”Arvostelemisen aihetta antaa alemman väliportaana johdon käyttäytyminen. Joskus tuntuu siltä, ettei erällä työpaikkatason johtajilla ole edes halua kehittää yhtiötä. Asiat eivät tahdot kulkea, aina jossakin klikkaa” Veikko Lyhty sanoo.

Lyhty toteaa, että yhtiön ylempi porras on hyvin johdettu. ”Tuntuukin siltä, että ammattiosaston täytyy todennäköisesti jatkossa neuvotella suoraan huippujohdon kanssa, jos mieli saada jotain tuloksia aikaan. Lyhty täsmentää, että väliportaassa on hyvinkin tehtäviään hoitavia johtajia. Kuitenkin tulee mieleen kysyä, haluavatko jotkut yhtiön edustajat saada Nesteen huonoon valoon. Lyhty miettii, mahdetaanko tällaista toimintaa johtaa kokoomuksen puoluetoimistosta.

Nesteellä käydään työpaikkatason neuvotteluja jatkuvasti. Kuitenkin niitä käydään neuvottelemisen ilosta. Nykyinen systeemi on turhauttavaa, ja se on aikansa elänyt. Se pitäisi vaihtaa avoimeen, konkreettisiin tuloksiin johtavaan neuvottelukulttuuriin. Lyhty on suivaantunut siitä, että Nesteen säästövuoden tulokset ovat minimaaliset, kun säästetään esimerkiksi siivouksesta. ”Näiden asioiden päällä lepäävät toimihenkilöt eivät liene vakavissaan paneutuneet miettimään järkeviä vaihtoehtoja”.

Sähkömiehet hakevat yhteistyötä

Sköldvikin Sähköalantöntekijät lähestyy öljypuolen ammattiosastoa 14. kesäkuuta 1977 päivätyllä kirjeellä, aiheena yhteistyön kehittäminen. Sähköalan osaston neuvottelukunnan puolesta Jorma Penttinen kirjoittaa, että ”Osastomme keskuudessa on kuluneen kevään aikana käyty vilkasta keskustelua yhteyksien kehittämisestä osastonne kanssa. Toimikunta esittääkin osastojen välisiä neuvotteluja, mm. osastomme edustuksen saamiseksi mukaan eri henkilöstöryhmien välisiin neuvotteluihin, pääkonttorineuvotteluihin yms. Tarkoituksenamme olisi näissä neuvotteluissa toimia yhteistyössä osastonne kanssa”. Sähköalan osasto 145:n toimikunta on valinnut mahdollisia neuvotteluja varten kolmihenkirisen neuvottelukunnan, jonka johtajana Penttinen on kirjeen kirjoittanut.

Jo kaksi päivää myöhemmin PÖT:n vastauksen allekirjoittaa Veikko Lyhty. Kielikuvalla sanottuna seurustelu tai avoliitto ei pääsopimusalan osastoa kiinnosta, vaan hynttyyt pitäisi lyödä kerrasta yhteen: ”Olemme käsitelleet esittämämme yhteistyön kehittämistä ja todenneet seuraavaa. Osastojemme nykyinen yhteistyö perustuu meidän osastomme näkemyksen mukaisesti SAK:n teollisuusliittoperiaatteen pohjalle, jolloin pääala (kemia) hoitaa kaikki työehtosopimuspolitiikkaan kuuluvat asiat sekä muihin työehtoihin liittyvät kysymykset.

Toivoisimme, että tunnustaisitte teollisuusliittoperiaatteen ja liittyisitte ammattiosastomme jäsenyyteen, jolloin kaikkinaiset yhteistyökysymykset olisivat ratkaistut”.

Neljätoista vuotta myöhemmin kaikkinaiset yhteistyökysymykset ratkesivat. Kulloossa 24.9.1991 neljä Sähköalantöntekijäin jäsentä allekirjoitti osastonsa toimikunnalle esityksen yhdistyksen toiminnan lakkauttamisesta ja jäsenistön siirtymisestä pääalan paikallisten osastojen jäseniksi. Aarto Tuomisen, Veikko Jääskän, Jorma Kinnusen ja Matti Tolosen allekirjoittamalle esitykselle antoi perusteen vuoden 1990 maaliskuun alussa tapahtunut sopimusalamuutos, johon palataan nettihistoriikin seuraavassa osassa.

Sähköalan miesten omien rivien tiivistäminen toki onnistui jo syksyllä 1977. Syyskuun 13. päivänä pidettiin uimahallin kabinetissa kokous, jossa yhteistyön kehittämisen ”todettiin toimivan parhaiten siten, että os. 88 jäsenet siirtyvät os. 145:een ja jatkavat työhuonekuntana Tolkkisissa”.

Työnantajan jekku

Tapio Paananen muistaa hyvin 1970-luvun kiistelyn työnantajan kanssa tehtäväkohtaisesta määrästä ja miehityksestä. ”Todennäköisesti vieläkin tapellaan siitä, kuinka paljon miehitystä pitää olla, että jalostamo saadaan turvallisesti ajetuksi ylös ja alas. Silloin työnantaja sanoi, että he rupeaakin ottamaan taloon sähkömiehiä, koneasentajia, metallimiehiä ja he tekee kaikkea mahdollista. Minä sitten kysyin että mitäs sitten kun sähkömies on sähkötöissä ja pitäisi jalostamo ajaa? Tuleekos se sitten ajamaan prosessia kun tarvitaan. Työnantaja ajatteli vain miesmäärän pienentämistä kun otetaan moniosajia. Koko palkkausjärjestelmä perustui siihen, kuinka monta tehtäväkokonaisuutta työntekijä hallitsee. Sen mukaan saa rahaa. Jos hallitsee kunnossapitotehtäviä, saa niistä lisää nykyisin rahaa. Tämä oli yksi jekku jolla yritettiin miehitystä alas.

Liitto petti

”Ammattiosaston ja työnantajan välisessä sopimuksessa luki alun perin, että tehtäväkokonaisuus on semmoinen alue, jonka yksi henkilö pystyy hoitamaan ilman toisen henkilön apua, ja me sanottiin ammattiosastona, että tämä tarkoittaa, että mikäli tehtäväkokonaisuuksia on 4, pitää olla hoitamassa 4 kaveria. Perskele, ne muutti sopimusta liittotasolla 70-luvulla loppupuolelle meiltä kysymättä. Työnantajaliitto jujutti Kemian liiton nimet paperiin. Siinä sovittiin, että tehtäväkokonaisuudella mitataan vain koulutuksellista taitoa. Oli oltu työsuojelupiiriin yhteydessä, että nykäistään piiri määräämään miehitykset tänne. Seuraavassa tes-neuvottelussa muuttivat sen sanamuodon”.

Hätätilavuosien sopimukset

Vuonna 1978 Liinamaan 2-vaiheessa sopimuskorotus oli 5.2 prosenttia. Sovittiin myös, että korotukset maksetaan niiden siirron ja neuvottelujen jälkeen. Isyyslomaksi sovittiin 12 päivää. Sovittiin myös työsuhdeturvakomitean asettamisesta.

Työtaisteluita tilastoitiin edelleen runsaasti, 1237, mutta niihin osallistui 164 600 henkilöä ja lakkopäiviä kertyy ainoastaan 132400.

Vuosikymmenen vaihde lähestyi yksivuotisen Somerto – Oivio – sopimuksen aikana. Sopimuskorotus oli 4.9 prosenttia, minkä lisäksi laajennettiin talvilomaoikeutta ja sairausajan palkan maksukautta pidennettiin. Laki yhteistoiminnasta yrityksissä eli YT- laki tuli voimaan. Lakkoja kirjattiin 1753, osallistujia 229 000 ja lakkopäiviä 243 400.

Maailma ajautuu uuteen öljykriisiin vuonna 1979. Vuorineuvos Uolevi Raade jäi eläkkeelle. Rauno Lintusen työsuhde päättyi.

Kollektiivisuus murenemassa

1970-luku oli ay-liikkeen ”kultaista vuosikymmentä”. Ammatillinen järjestäytyminen kohosi 1960-luvun 50 prosentista liki 80 prosenttiin. Ay-liikkeen yhteiskunnallinen merkitys kasvoi ja sopimuskenttä laajeni mm. tulosopimusten myötä. Toisen maailmansodan jälkimyrskyissä Suomessa elettiin sosiologi Pertti Alasuutarin mukaan moraalitalouden vaihetta. Eettisiin periaatteisiin vedoten voimistettiin kansalaisten yhteenkuuluvuuden ja yhteisvastuun tunnetta. Sitten seurasi suunnittelutalouden vaihe 1960- ja 1970-luvuilla. Muutos ilmenee mm. siten, että jäsensuhde, kiinnittyminen omaan liittoon on muuttumassa yksilotteisemmaksi, enää ei ole tunteenomainen veto voima, solidaarisuus ja työtovereiden ja paine samanlaista kuin aikaisemmin. Yksilöiden rationaalinen hyötyajattelu on korvaamassa entisen tunne- ja normisiteen. Eipä sitten aikaakaan, kun

ay-liike alkaa viestinnässä suosia hyötyajattelun synonyymiä, edunvalvontaa. Se on sitten kuitenkin seuraavien vuosikymmenten melkein pilalle soitettu levy.